

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 26.

V LJUBLJANI, 25. JUNIJA 1933.

KNJIGA 13.

OB DEZEVNEM DNEVU

PETER SE ZBUDI V ŽIVLJENJE

L. MRZEL-FRIGID

NADALJEVANJE

Spodaj ob cesti je stala nizka, mračno vase sključena, zamazano žolto preslikana hiša. Se-le na dan selitve je človeka prav zbudilo v oči, kako malo prostora je v nji. Nobena stvar se ni dala nikamor prestaviti. Toda vse to preseljevanje in ves ta dirandaj je bilo nekaj neznanско dobrega za Petra: za čuda dobro dene otrokovi duši v zmedu in izpremembah — otroci so v svojem srcu pač najbolj vneti, najbolj iskreni pustolovci in vse norije in norčavosti, ki jih je človek zmožen v poznejših letih, niso niti blede senca spriču vsega, kar na tihem snuje in doživlja v samem sebi otrok. Peter je videl vse, kar se je godilo okrog njega, sam je z lastnimi rokami prenašal selitev iz velike bele hiše v nizko, rumeno bajto, toda v njegovi duši ni bilo ne žalosti ne obupa. Hodil je mimo vsega, pomagal je prekladati reči, ki jih je lahko privzdignil, in je bil vesel, da bodo postelje stale malo drugače kakor prej. Še malo se ni utegnil ukvarjati z mislijo, da gre vse skupaj morda nekam navzdol. Videl je, da so Francko dali stran in da je morala Lenka, ki je bila prej samo rdečelična, v pisana krilca oblečena gospodična, že nekaj dni pomivati posodo, pometati in prenašati čebre umazane vode. Bilo je mnogo solz in mnogo vika in krika, preden se je vdala v usodo. Za Petra pa vse skupaj ni bilo nič. Bil je ravno toliko majhen, da je lahko povsem brez razburjenja sprejel vse, kar mu je prišlo. Ves Rutarjev dom se je v tem času v resnici spremenil do tal. Gospa Rutarica je pač ostala še gospa, toda v njene dlani, ki so bile tako voljne in gladke doslej, so se od dela zarisale črne črte, ki se niso dale izprati, in svoj stari, črni, že malo obnošeni klubuk je odložila v omaro, da so otroci pri brskanju po mili volji nakladali nanj, kar so v naglici odvrgli. Gospa Rutarica je odložila vsa zunanja znamenja ugleda in časti in je postala ena tistih malih, nizkih, malobesednih, dobrih mater, ki skoraj po vseh Trbovljah sivih las in z glavo, polno težkih skrbi, stoje ob nerodno zidanih, zeleno pleskanih štedilnikih in kuhajo, da same ne vedo,

kaj bo prišlo iz vsega tega. Še v postavi se je nekam izpremenila gospa: postala je nekam manjša in drobnejša, skrčila se je sama vase kakor iz strahu, da ne bo porabila zase preveč prostora in da sonce ne bo preveč v potrato padalo nanjo.

Feliks se je za nekaj dni po selitvi unesel in ni več pijan prihajal domov. Podoba je bila, kakor da je prišel na svojo vejico, odkar je delal v jami. Bil je ena tistih neznanih, temnih, nedoumljivih duš, ki ne morejo živeti brez navdušenja. S pravo tisto gorečnostjo, s katero je še malo prej po Celju neusmiljeno trebil ljuliko narodnega odpadništva, se je zdaj predal novemu valu, ki ga je zajel, valu proletarskega revolucionarstva. Po očetovi smrti je bil najstarejši možki pri hiši in njegova beseda je pri mizi zalegla skoraj toliko kakor kruh. Tisti čas je tudi Lojze šolsko torbo vrgel v kot in je od knjig, ki se mu nikoli niso prav prilagale, stopil v življenje. Teden dni je bilo v hiši eno samo pričkanje o njem. Mati je v svoji dobri duši že zdavnaj namenila, naj se gre Lojze učiti za komija. V računstvu je bil zmerom tako dober v šoli — nobena stvar mu nikoli ni šla tako gladko od rok kakor igra številčk. Lojze naj se gre za komija učiti, je na tihem menila stara gospa. Kadar bo velik, bo potem lahko še enkrat poizkusil srečo. Lojzetu pa niti od daleč ni dišala štacuna — nič se mu ni zdelo bolj zoprnega kakor komi, ki je od vrha do tal oblečen po modi, s hlačami na zvonec, s trdim belim ovratnikom in z vso imenitnostjo, v resnici pa ni nič drugega kakor sluga, ki mora postreči vsaki zadnji babi, ki stopi v štacuno. Nekaj neskončno bednega se mu je zdelo, ko je videl, da komiji iz rudniškega magacina lažijo za delavskimi dekleti, ob plotovih in za vogali moledujejo za ljubezen in se v svojih trdih ovratnikih sklanjajo k mladim ženskam, ki jim iz nedrij in izpod pazduh diši po znoju in po bedi. Lojze je na dnu svojega srca že zdavnaj spoznal, da v tem življenju ni uspeha za nikogar drugega kakor za mašinista. Koderkoli je hodil, povsod je v svoje žepke nakladal samo majhne vijake, koles-

ca, obročke in karkoli mu je prišlo pod roko. Njegovo veselje je bilo samo, da bi polagoma postal strojevodja, ključavničar ali pa vsaj kovač. Kakor vse dobre, najboljše matere na svetu, je imela tudi gospa Rutarica gluha ušesa za njegove želje. Njena namera je bila, naj bo Lojze komi in štacunar. Ko je bilo nazadnje vsega tega nesmiselnega prerekanja že čez mero, je Lojze nekega lepega dne šel in se je zapisal za zidarskega vajenca na stavbah novih hiš na Tereziji. Zvečer je prišel domov in je povedal, da gre drugo jutro na šiht. Stara Rutarica se je zgrozila, toda nobene pomoči ni bilo: otroci so rasli, rasli so ji že čez glavo in nasproti njim je bilo vse zaman.

Prihodnjo soboto je bil za Feliksa in za Lojzeta plačilni dan. V mali krčmi v Petelinovi vasi se je nagnetla gruča mladih ljudi: zidarskih pomagačev in zaviračev, delavcev iz štirca in z Dobrne, mladih fantov, ki so bili napol še v oče-

tovih hišah doma, napol pa so že škilili za dekleti. Sedeli so pod slivami, natakali so si v kozarce in so si iz ust jemali besede o tem, kakšno življenje je in kakšno naj bo. Peter se je prikradel na rob njihove družine in je prisluškoval. Ko ga je Lojze zagledal, je naročil zanj kozarček sladkega in ga je povabil k mizi. Natararica je v majhnem kozarčku prinesla komaj za dober požirek zelenega. Peter je pil, in čeprav mu je bilo komaj slabih šest let, se je v hipu zazibal med družino, ki je pila pod slivami. Bili so mladi, prešerni fantje, ki so zmerom izhajali s svojimi pazniki in mojstri in z vsem, kar jim je bilo naloženega. Toda kadar so bili sami s seboj, je iz njih zmerom vstalo še nekaj, česar ni poznal njihov delovni dan. Peter je sedel med njimi, pred oči mu je prihajala rahla, nerazumljiva megla, toda na noben način si ne bi bil znal razjasniti, zakaj se je tako urno, nesmiselno potapljajal mednje. Pili so. Nataka-

POLETNI DAN OB RIBNIKU

rica je v svojem belem krilu hodila mimo njih, prinašala steklenice, nalivala v kozarce in spet odhajala. Na slive, na hišo, na ves svet je pomalem padala tema. Na koncu so se fantje nekaj sporekli med seboj, beseda je dala besedo, nekdo je vrgel kamen in stari Ažbar, ki je ves večer v miru sedel pri svojem kozarcu na robu vsega, je bil v hipu ves oblit s krvjo. Peter je z vrta planil na travnik, ki se je sprostiral zadaj, in je v temi daleč motril vso stvar. Čez hip je v luči svetilke, ki je gorela ob cesti, zagledal dvoje ljudi, ki sta blazno tekla drug za drugim. Bila sta Lojze in Feliks, Feliksu se je v rokah svetil širok kuhinjski nož. Takoj nato je z vrta

pritekla mlada natakara in je nekakšne nerazumne besede klicala za njima. Peter je iz teme planil na cesto in je zdirjal za njima. Pred Perovo hišo so se vsi trije bratje sešli. Feliks in Lojze sta se ruvala na cesti, kakor da eno njunih življenj mora pasti. Peter se je zagnal med oba in Feliks je v pijani grozi nad otrokom skril svoj nož. Potem so vsi trije šli drug ob drugem brez besede domov, Peter pa je takrat prvič občutil, da je življenje kakor neznan, ne povsem čitljiva knjiga, ki človek zalista vanjo, pa nikdar ne ve, kako se bo roman končal.

(Odlomek iz romana »Peter gre v življenje«)

DVOJE ZGODOVINSKIH SPOROČIL O KOSOVSKI BITKI

DR. IVAN LAH

Danes si moremo že s precejšnjo natančnostjo predstavljati, kako se je vršila bitka na Kosovem polju. Zgodovinski viri so nam odprti in tudi ono krvavo Kosovo je spet naše. Pred vojno je bilo to drugače. Kosovo je ležalo pusto in zapuščeno in v njem je bila zakopana vsa velika in žalostna resnica Vidovega dne. Med narodom pa je živelo drugo Kosovo, ono, ki ga je opeval guslar v svojih nesmrtnih pesmih in po teh pesmih smo si večinoma tudi mi ustvarili sliko o kosovski bitki.

Danes je Kosovo polje že deloma obdelano in naseljeno. Iz vse Jugoslavije, tudi iz našega Primorja, so prišli novi naseljenci, ki so si tu ustvarili svoje kolonije in čez nekaj desetletij bo na mestu nekdanjega zapuščenega Kosova — cvetoče polje... Samo tam na onih brdih, kjer se je bila krvava bitka, bo menda ostalo prazno mesto, poraščeno z rdečimi božuri in z velikim spomenikom na sredi, ki naj še poznim potomcem priča, kje je padlo staro srbsko carstvo, in kje je vstala iz groba naša nova svoboda. In tam v dolini pod spomenikom bo ostalo tulbe (turška grobnica, mala džamija), kjer je grob turškega sultana Murata... Lansko leto so dvignili iz razvalin Samodrežo cerkev, ki je bila priča kosovske bitke. Kdor je hodil po teh krajih, je imel občutek, da stopa

po grobišču in nekaj veličastnega je plavalo v nejasni planjavi mimo njegovih oči... Kosovski junaki so šli kakor sence mimo njega... Ponavljale so se mu v duhu slike iz kosovskih pesmi... Car Lazar... Jug Bogodan z deveterimi Jugoviči... Miloš Obilić... Milan Toplica in Ivan Kosančić... Banović Strahinja... Vuk Branković... Boško Jugović... Sluga Goluban... Vrani gavrani... In tam zadaj!... Carica Milica... Majka Jugovićev... Kosovska devojka... Kakšne čudovite junaške postave!... Kakšna epopeja!... Kje je kosovski hram mojstra Meštovića, da jih zagledamo v vsej njihovi marmornati beloti in umetniški veličini!

Kosovo polje je dolga ravan, ki meri v dolžini okoli 70 km, torej nekako toliko kot od Ljubljane do Novoga mesta. Tu je bilo od nekdanj zgodovinsko križišče cest. Tudi bitk je bilo na njem več, a za nas je le ena kosovska bitka, ona iz leta 1389.

Sultan Murat je takrat pripeljal s seboj vojsko, ki je štela 80.000 vojakov. Že 30 let je ta vojska osvajala pokrajine po Aziji in Evropi. Bila je torej izurjena v boju in dobro oborožena. Srbija ob tem času ni bila več cela. Že po bitki pri Marici l. 1371. je prišel njen južnovzhodni del (Makedonija) pod turško oblast. Srbska vojska ni dosegala niti polovice turške moči. Ni bila enot-

na, ker je prišla iz raznih pokrajin carju Lazarju na pomoč. Poleg carja Lazarja so bili še trije glavni poveljniki: Vuk Branković, Djordje Baljšić in ban Tvrtko.

Bitka se je začela v torek, dne 15. junija zjutraj (zato se smatra torek še danes za nesrečen dan). Popoldne je bila bitka končana... Nikoli ne bomo vedeli natančno vseh podatkov o tej bitki, kajti poraz je bil tako grozen, da je dolgo trajalo, preden smo dobili o nji prve zapiske. V narodovem sporočilu se je ohranilo marsikaj dolgo let. Še danes ti kažejo posamezne točke, kjer so se odigrali glavni dogodki (Gazi Mestan i. dr.). Resnica se je počasi izpreminjala v poezijo in kosovske junake je spoznal svet iz — narodne pesmi. Kako pa je bilo z zgodovino? Najstarejši turški popis kosovske bitke nam je podal osmanski (turški) pesnik Ahmedi, ki je umrl l. 1413., torej 24 let po tem zgodovinskem dogodku. Napisal je rimano »Aleksandreido«, (»Iskender-name«), kakršne je poznala tudi srednjeveška zapadnoevropska literatura in v nji je — seveda bolj pesniško kot zgodovinsko resnično — popisal kosovski boj. (Ta popis je objavil in prevedel dr. Safvet beg Bašagić v sarajevskem »Glasniku zemaljskoga muzeja«. Naš znani zgodovinar Ferdo Šišić je v »Starohrvatski prosveti« (ser. I., str. 90—97) natančneje ocenil pomen tega popisa z zgodovinskega stališča.) Prvi turški zgodovinar, ki je popisal kosovsko bitko, je bil Šukrulah. Njegova zgodovina, ali bolje rečeno kronika, ki je pisana v perzijskem jeziku, nosi naslov »Behdžet-ut-tevarih« (kar bi se po naše reklo: prijetnost letopisov). Da je delo pisano v perzijskem jeziku, bo razumljivo, če povemo, da je bila perzijska kultura še potem, ko so Perzijo obvladali Arabci, oziroma pozneje Turki, tako močna, da so se arabski in turški pisatelji posluževali pri svojih pesniških in znanstvenih spisih perzijskega jezika. Tudi največji arabski zgodovinar Tabari, ki ga imenujejo arabskega Tacita, je po rojstvu iz perzijske pokrajine Tabaristana. Ako je torej perzijska kultura prevladala Arabce, ki so imeli močno razvito lastno slovstvo, kaj čuda, da je nadvladala tudi Turke, ki so bili kulturno mnogo nižji. Saj ni brez pomena, da se je ob času, ko je turška sila vladala nad vsem Balkanom in segala že v srednjo Evropo, na turškem dvoru govorilo —

srbski. V zgodovini se večkrat zgodi, da premagani kulturnejši narod s kulturo premaga — zmagovalca.

Med temi perzijsko pisanimi turškimi pisatelji nas zanima zgodovinar Šukrulah, ki prvi popisuje kosovsko bitko. Bil je sin Šihâbeddina Ahmeda; rojen je bil eno leto pred kosovsko bitko l. 1388. v maloazijskem mestu Amasiji in je postal pozneje eden najvažnejših turških bogoslovcev in učenjakov za časa sultana Murata II. in Mehmeda II.; bil je tudi njun svetovalec. Nekolikokrat je bil poslan tudi kot diplomat v sosedne države. V starosti, ko mu je bilo že nad sedemdeset let, se je naselil v Brusel, kjer je živel kot upokojenec v neki verski zadužbini. Tu je začel l. 1456. pisati nekako svetovno kroniko, da bi — kakor pravi v predgovoru — zapustil kakšno delo za skupno občo korist... Vse delo ima 13 velikih poglavij in podaja nekako svetovno zgodovino. Zadnje poglavje obdeluje turško zgodovino od začetka do vlade sultana Mehmeda II. (do l. 1451.). Dasi je bil Šukrulah pristen Turek iz Anatolije, je pisal perzijsko in šele 70 let pozneje (1530.) je bila njegova slavna kronika prevedena na turški jezik.

Šukrulahovo zgodovinsko delo doslej še ni bilo izšlo v tisku; ohranilo se je v več perzijskih in turških rokopisih; iz teh so črpali podatke za turško zgodovino razni nemški in drugi zgodovinarji (v. Hamer, Flügel i. dr.). V »Doneških za osmansko zgodovino« je dunajski orientalist Theodor Leif l. 1925. priobčil perzijski original onega dela Šukrulahove kronike, ki govori o osmanskih sultanah. Tu je tudi popis kosovske bitke. (Podatke je priobčil v letošnji velikonočni številki »Politike« Fehim Barjaktarević in po njem jih posnemamo mi.)

V početku tega odstavka piše Šukrulah, da je sultan Murat živel v Brusel, kjer je sezidal veliko prenočišče za tujce, džamijo in medreso in natančno določil, iz česa se bodo te »zadužbine« (ustanove) vzdrževale. Nazadnje je odredil, kje bo počival po smrti. Takrat pač ni mislil, da ga čaka smrt na Kosovem polju.

Nato nadaljuje Šukrulah svojo kroniko dobesedno:

Ko je Murat tako uredil vse, kar je potrebno za bodoče življenje, je odšel spet proti Rumeliji (južni del današnje Bolgarske) in se lotil vojskovanja. Kre-

nil je proti Lazovi (srbski) državi. Vlado Laz (knez Lazar), ko je o tem slišal, je obvestil nevernike zapadnih dežel in prosil od njih pomoči. Vlasi, Madžari, Čehi, Srbi, Arbanasi, Ulgari (Bolgari) in Francozi so poslali (pomožne) vojske. Več ko sto tisoč nevernikov se je zbralo in dospelo z raznim orožjem. Obe vojski sta se udarili in se spustili v bitko, kakršne nebeški svod še ni videl, odkar se vrtil. Silno mnogo ljudi je bilo ubitih na obeh straneh, trupla so bila nagrnjena kupoma drugo vrh drugega in glave pomandrane pod nogami. Končno je prišla božja milost, zastave nevernikov so se sklonile, vrste (obrazi) njihovih vojsk so se obrnili — in so bili pognani v beg. Muslimani so tedaj udarili za njimi v pogon, a zmagoviti kralj (Murat) je ostal na nekem griču z nekaj spremljevalci, dokler se vojska, ki je odšla v pogon, ni vrnila in našla sultana kot zmagovalca. Medtem je neki nevernik, ki se je bil, ranjen in oblit s krvjo, skrtil med ubite, vstal s svojega mesta in je vzdihaje in opotekaje se šel proti zmagovalcu Hudavendigjaru (vladar), a straža ga je ustavila. Zmagovalec sultan je mislil najbrž, da ima ta ranjenec kakšno prošnjo ali željo in je zavrnil stražo. V tem je ta prokleti nevernik stopil naprej in udaril s handžarjem sultana. In isti trenutek se je sultan po besedah: »Ko pride usojena ura, takrat je ves svet pretesen,« povzpел na stopnjo mučenika.

Ker je bil pravi zmagovalec, je postal tudi pravi mučenik — leta sedem sto devetdesetega (1388) in prestol vladarskega zmagovalca je prepustil Bajezitu-begu.

Tako Šukrulah. Ker je to pisano v letih 1456—1790, je to eden prvih zapiskov o tem zgodovinskem dogodku. Kakor se vidi, za Turke kosovska bitka ni bila tako usodnega pomena kakor za Srbe; dasi je bila ta bitka, »kakršne nebeški svod še ni videl, odkar se vrtil,« in dasi so tudi Turki izgubili svojega »carja« (Hudavendigjara). V njihovem zmagovitem pohodu je bila to le večja epizoda, ki jo je zgodovinar odpravil z nekaj vrsticami. Saj vemo, da je bila to le etapa za nadaljnje prodiranje proti srednji Evropi, ki je trajalo poslej še 200 let...

Kaj pa Srbi?

Oni so izgubili vse: carja, carstvo in svobodo. A morebiti se je prvi trenutek narod komaj mogel zavedati vse straho-

te, ki je imela mučiti eno najkulturnejših držav na Balkanu in za 500 let zadržati napredek balkanskih in sosednih pokrajin... Zato zgodovinarji niso pi-

Bela cerkev Samodreža

sali... Ali pa so pisali in se je izgubilo... Zgodovina je ostala v srcu naroda. Tam se je izpremenila v pesem... Toda vestni zgodovinarji so skušali za beležiti tudi čisto resnico. Ta pa — kakor vemo — v tistih časih še ni bila priljubljena. Niti pri zapadnih narodih. Kritično zgodovino piše šele naš čas. Zato nas zanima, kaj ve stara srbska zgodovina o kosovski bitki. Ne pozabimo, da so bili prvi zgodovinarji popi in menihi. Prve zapiske o kosovski bitki nam nudi »Tronoški rodoslov«, to je rokopis, ki ga je prepisal v samostanu Tronoša l. 1791. menih Josip. Kdo je sestavil prvotni rokopis in kje, nam ni znano, sodi se, da je nastal v sredi XVIII. stoletja in da ga je napisal Konstantin, poznejši iguman (opat) v samostanu Studenica. Kakor je znano, so se v starih srbskih samostanih sestavljale in prepisovale razne biografije srbskih kraljev in patriarhov, letopisi in zgodovinski podatki. »Tronoški rodoslov« je eden najlepših zgodovinskih rokopisov starejše srbske književnosti. Obsega srbsko zgodovino od Nemanje dalje, sestavljeno po narodnih sporočilih, ki so bila takrat še precej točna.

Rokopis nam pripoveduje o razmerah na Lazarjevem dvoru ob času, ko se je bližala turška vojska in tu čitamo:

»... A tudi knez Vuk Branković je bil zvit; proti Lazarju sta ga hujskala Ba-oša in Marko. Miloš Obilić je bil zelo silen in hraber borec, izkušen v vojnih zadevah, dasi še mlad, vendar v vsem pokoren in zvest knezu Lazarju. Zaradi tega mu je dal Lazar svojo hčer za ženo

in ga je povišal pred vso svojo vojsko v kneza in poveljnika, a iz tega vzroka se je Vuk skrivaj jezil na Lazarja in Miloša. Tudi Lazarjevi hčeri, Vukova in Miloševa žena, sta se prepirali med seboj, kateri njenih mož je lepši in hrabrejši, in zaradi tega je Vukova žena udarila Miloševo po licu. Zato se je Miloš maščeval nad Vukom v dvoboju, zvrnil je Vuka s konja in ga vrgel na zemljo, a Vuk, — ker se ni mogel drugače znesti nad Milošem —, ga je začel pri Lazarju črniti. Bila sta še dva plemenitaša, ki sta se imenovala po rekah, ne daleč od Kosova, Milan Topličanin in

Pročelje cerkve Samodreže

Ivan Kosančić, od katerih je eden bil prevajalec na turški jezik, to je tolmač; oba sta bila imenitna moža po hrabrosti in razumnosti in sta pogosto odhajala v turško vojsko, deloma zaradi splošnih opravkov z Amuratom, deloma pa sta opazovala turško silo in vojsko. Z Milošem ju je družila močna prijateljska vez in se je Miloš vedno z njima posvetoval, tako da je Lazar začel na nje sumiti zaradi laži Vukove, ki je govoril Lazarju: »Miloš te hoče z Milanom in Ivanom izdati, gospodar Lazar, v Amuratove roke« ...

In ko je bilo v soboto zvečer pred nedeljo 14. junija in so za mizo velikega kneza Lazarja sedeli vsi knezi in vojvode, je Lazar po dolgem razgovoru o

nezadovoljnejših v carstvu, posebno o Baoši, ki je razkril vso skrivnost svojega srca, zaradi žalosti v svojem srcu dolgo časa molčal za mizo in naslanjal glavo na desnico, a potem je vzel čašo in rekel: »Dasi mi zdrav, moj sin in vojvoda Miloš, ti, ki si mi s tvojima svetovalcema vred postal nezvest.«

Miloš je takoj razumel, da to prihaja od Vuka, ki je sedel poleg Lazarja, zato je vstal, se poklonil kralju in odgovoril: »Car, tisti, ki je nezvest, sedi poleg tebe, jaz nisem.« Nato se je razjaril in vstal od mize rekoč: »Jutri boš videl, kdo ti je zvest in kdo nezvest; jaz hočem zate umreti in sultana Amurata ubiti.«

S temi besedami je odšel od mize in za njim sta odšla Milan in Ivan; ostali so vso noč skupaj in so se pripravljali za boj. A Lazar, ki je ostal z drugimi plemenitaši pri večerji, ni verjel na kako izdajstvo od strani Miloša.

Zjutraj se je car Lazar zgodaj napotil v cerkev, ki je stala ob reki Samodreži, več ko dve uri daleč od turške vojske. Tu so se pele jutranjice in bila je služba božja, ki se je je Lazar udeležil.

A Miloš z Milanom in Ivanom so sedli na svoje konje in so odjezdili proti Amuratovemu taboru. Sporočili so stražam vest, da je Miloš namenjen k sultanu; sultan je to novico kmalu zvedel. Ko je slišal, da Miloš prihaja, je hitro ukazal, naj pridejo k njemu poveljniki; tako so z vso častjo privedli Miloša s tolmačem Milanom pred Amurata. Amurat se je nadejal, da je Miloš prišel zato, da se preda v njegove roke, ali pa da mu sporoči predajo vseh Srbov. Toda ko je Miloš stopil pred Amurata in se približal, da bi mu poljubil roko, je potegnil nož in zabodel sultana.

Ko so to videli oni, ki so stali okoli, so zakričali na Miloša in Milana, ki so ga takoj na mestu pobili; a Miloš je odhite iz sultanovega šatora, sedel na konja in potegnil meč; prav tako Ivan Kosančić, Miloša je obkolila vsa vojska, toda on si je z orožjem sekal pot, da se ni mogel nihče upreti njegovi sili. Ivanu so odsekali najprej desno roko in so ga nato ubili. Miloš je ostal sam in je že skoraj ušel turškim pestem, toda zaradi silnih udarcev, ko je mahal po Turkih s svojim mečem, mu je kri močno hla iz obeh nosnic. Nato so mu Turki, po nasvetu neke babe, ki ji je Miloš pozneje, ko je bil zvezan, nos odgriznil (od tedaj se ta vas imenuje Babji Nos) pod-

vrgli ostre meče pod konja, tako da so mu konja ubili. Tako je Miloš ostal s svojim kopjem, na katero se je oprl in preskočil čez Turke na trideset laktov dolžine in drugič še več, ko se je tretjič

Spomenik osvetojnikom kosovske tragedije

zagnal, se je kopje zlomilo in je ostal brez vsakega orožja... Tako so ujeli Miloša živega in so ga pripeljali pred Amurata. Sultan je ukazal poveljnikom, naj dajo znamenje za boj rekoč: »Začnite bitko, dokler sem živ, da nisem zaman zbiral svoje vojske in da vidim, kdo bo zmagal... Tako so Turki nenadoma napadli srbsko vojsko.

A car Lazar je bil še v cerkvi, ker služba božja še ni bila končana, ko so mu prišli vojaki javit, da so Turki z vso svojo silno vojsko napadli. Lazar je poslal povelje Milošu in vsem poveljnikom, da postavijo vojsko v red, toda medtem so že prišli drugi in povedali, kako je bil Miloš z Milanom in Ivanom odšel v turški tabor. Ko so to čuli ostali knezi in vojni poveljniki, so se vsi prestrašili in pogum jim je upadel v srce, ker so mislili, da se je Miloš predal Amuratu, ki jih je potem nenadoma napadel, da bi premagal Lazarja, dokler

ima še maloštevilno vojsko (ker niso zanesljivo vedeli, kaj je bil medtem Miloš izvršil.)

Toda Lazar, ki je bil vedno odločnega srca in je povsod zmagoval, se je zanašal na Kristusa, Odrašenika svojega, zato je takoj sedel na konja in je s svojim sladkobesednim nagovorom ojunaril srca vojakov, ki jih je z mečem prekrizal. On je prvi pred vsemi navalil na Turke s tako silo, da jih je skoraj pognal nazaj do sultanovega tabora. Turki so videli, da je srbska vojska maloštevilna, zato so se opogumili in obkolili Srbe od vseh strani... A Vuk Branković je z vso svojo vojsko iz Bosne — to je bilo deset tisoč vojakov — odpadel od Lazarjeve vojske in ostal na drugi strani reke Sitnice... Ko ga je Lazar videl, je rekel: »Preklet bodi, Vuk, v vseh tvojih delih, v življenju in po smrti!«... In obrnil se je k vsej vojski in rekel: »Tisti, ki hoče odpasti od mene, naj gre s prekletim Vukom Brankovićem, ker bom danes umrl za vero Kristovo in Cerkev božjo, a oni, ki bodo ostali za menoj, bodo še kaj hujšega dočakali!«...

To je rekel Lazar zaradi nesoglasja knezov in se je z malo vojsko tudi v drugem spopadu tako silno bil s sovražniki, da se je reka Sitnica od človeške in konjske krvi vsa zakrvavila; kajti car Lazar je bil mož velike postave in je zaradi prevelike bojevitosti tudi po dva človeka presekal ali celo človeka s konjem vred. Bil bi ostal zmagovalec, da se ni njegova vojska ustrašila in pobegnila, ali pa je bila nekaka božja volja. Lazarju so ubili konja; preden je mogel zasesti drugega, je vojska mislila, da je mrtev; zaradi tega je vojska, ki ni imela drugega poveljnika, pobegnula. Lazar se je kmalu spet pokazal in spravil vojsko v red, a Turki so si v tej zmešnjavi še bolj opomogli, ko so videli, da je srbske vojske malo. Lazar se je boril hrabro, dokler ni izgubil še drugega konja, in spet se je vojska, ker ni videla Lazarja, spustila v beg; pa tudi sedaj je Lazar zadržal čete...

Že je pojemala njegova sila, a nadaljeval je boj, ker je bil obveščen o prihodu zahumskega kneza Radića; toda še tretjič je izgubil konja pod šeboj in njegovi vojaki so bili deloma pobiti, deloma ujeti, a nekaj se jih je rešilo z begom. Tam je padel veliki knez Jug-Bogdan in devet njegovih sinov, ki so vodili levo krilo vojske.

Lazar je spet sedel na konja in ko je videl, da je osamljen in iznemogel, se je spustil v beg, ves pokrit s svojo in tujo krvjo, imel je šestnajst ran na sebi od mečev in kopij in je bil ves oslabiljen (kakor se še danes vidi). Turki so se z vso silo gnali za Lazarjem. Lazar je na begu s konjem padel v jamo, ki so jo bili izkopali kmečki ljudje za volčji lov, in tu so Lazarja živega ujeli in privedli pred Amurata. Ko ga je Amurat zagledal, je rekel: »Lazar, zakaj si danes brezumno s prevaro ubil sebe in mene?« A Lazar mu je odgovoril: »Ne jaz, sultan, ampak ti nisi počakal časa.« In na ukaz Amurata so Lazarju odsekali sveto glavo, prav tako tudi Milošu. In Lazar, ko je še živ zagledal Miloša, je spoznal, da je njegovo delo, kar se je zgodilo s sultanom in je rekel: »Blagoslovljeno bodi tvoje dejanje in ti od mene, a za prelitje tolike krvi danes boš dal odgovor Gospodu Bogu.« Tako sta bila oba posekana 15. junija 1389. Tudi Amurat je umrl isti čas. Vzeli so iz njega drob in so ga zakopali na Kosovem, kjer še danes na tem grobu tulbe stoj, a truplo so odnesli s seboj v mesto Brusso.

To je zgodovinsko srbsko sporočilo. Vidi se, da je precej različno od tur-

škega, v njem nastopajo vsi junaki, ki jih srečamo tudi v narodnih pesmih. A sporočilo nosi na sebi cerkven pečat, kajti zgodovinar bi ne trdil, da je bilo tako morda »božja volja« in bi ne omenjal svete glave Lazarjeve. Gotovo je, da se dogodek ni mogel vršiti povsem tako, kajti, ako trdi narodna pesem, da je Miloš Obilić pobil 12.000 Turkov in šele potem padel ob reki Sitnici, je prav tako nemogoče, da bi bil s kopjem skakal preko turških čet, dokler ni »neka baba« nasvetovala Turkom, naj podstavijo meče pod konja. Tako vidimo tudi v tem zgodovinskem sporočilu verske in narodne vplive. Obe sporočili sta le važen dokument svojega časa. Mi vemo, da so bili ljudje na obeh straneh in da ni moglo biti med njimi nič nečloveškega, dasi je gotovo, da je bila bitka grozna in da so bili na srbski strani izredni junaki. Celo izdajstvo Vuka Brankovića je dvomljivo, dasi je verjetno, da je bil spor med velikaši... A vse to je človeško... Nad vsem tem pa se dviga ono večno lepo, kar tvori misterij naše narodne duše, ono Kosovo, ki ga nosimo v srcih in bo za vse čase vir novega življenja.

LUŽISKE SRBKINJE NA POTI V CERKEV

IMENA, OPISI IN SLIKE GOB

VOJTEH LINDTNER

NADALJEVANJE

Ker ne poznamo gob, ker še nihče ni poskušal opisovati jih in ker jih zaradi tega tudi ne znamo imenovati, so vzroki, da v doglednem času ni mogoče misliti niti na predavanja niti na razstave in da že nekaj let zvone površna svarila v zmerom isti refren: ne uživaj gob, ki jih ne poznaš. Predavatelj mora biti izvrsten poznavalec gob, posvetovalec v vseh zadevah, ki so z gobami v zvezi in poznati vsaj iz slik in opisov gobe vseh sosednih dežel.

Beg je prvi v slovenskem jeziku začel pisati in tudi izdal »Naše gobe«. Takih knjižic žepnega formata so imeli Nemci mnogo in ob času, ko je bila napisana (1917/18), so prešli na zanesljivejše določevalne knjige s skoraj vsemi vrstami. Izprevideli so, da površnost silno škoduje, ker hoče gobar na vsak način najti ime svoji gobi iz strahu pred strupenimi in jo siloma spraviti v sklad s sliko, katerih pa je v tako malem formatu komaj sto. In danes se polaga poleg slik velika važnost na točen opis, ki z opombami zavzema zelo stran za eno vrsto in pišejo jih ljudje, ki so naslikane gobe kontrolirali tudi mikroskopski in se ne sramujejo, preden stavijo pod sliko ime, posvetovati se še prej z vodečimi svetovnimi mikologi.

Slovenska imena naših gob je treba podvrčiti reviziji iz tehle vzrokov: a) ker se krije pod enim imenom več vrst, b) ker so nekatere napačno določene, c) ker moramo spake in prestave zamenjati, č) ker imamo imena, za katera ne vemo pripadajočo vrsto. Velikega pomena je to, zakaj če je nejasnost v imenih, je tudi pri odgovarjajočih vrstah gob; čim bolj bo ime omejeno na eno samo vrsto in ta goba do potankosti orisana in opisana, tem manj bo primerov zastrupljenja. Evo nekaj primerov. Beg vedno omenja strupeni kukmak v treh variantah: belkaste, rumenkaste in zelenkaste barve ter stavlja v oklepaj latinska imena: verna, mappa, citrina, bulbosa ali pa viridis.¹ V res-

nici so to razen prve, ki je bela varieteta strupenega kukmaka (*Amanita phalloides* Fr) prav dobre vrste rumene ali rumenkastoolivne barve ter vse pri nas in s pravimi lat. imeni; *Amanita gemmata* (Gillet = *junquillea* Quélet = citrina Gon. et Rabenh.; druga je *Am. mappa* Batsch in tretja, edina redka, *Am. aspera* Quélet.² Prva se pojavlja že v juniju ter ni strupena, kakor je dokazal ženevski prof. Wiki, ki v njej ni našel muskarina; odtod vsa nesoglasja, ki se pripisujejo strupenemu kukmaku, češ da nekatero leto ni nevaren. Zeleti bi bilo, da ljudstvu pokažemo vsaj omenjene gobe v dobrih barvanih slikah in z izčrpnim opisom v svarilo in da mogoče pri tej priliki izvemo pripadajoča slovenska imena. Prav neprijetno je tudi, da imamo isto ime kar za dva rodova, in to prav ona, ki bi jih morali že s samim imenom čim jasneje oddvojiti; strupeni kukmak je iz rodu *Amanita* in užitni iz rodu *Psalliota*. Torej za najboljše užitne in za one, ki pridejo pri zamenjavi prve v poštev in so najbolj strupene, za oba različna rodova imamo isto ime. Tudi druge napake pri Begu še niso popravljene, n. pr. slika št. 24 bi bila po močni postavi strupena pantherina D. C., za kar govori tudi nemško ime, latinsko *Am. umbrina* (pri Begu brez avtorja) pa je spet dvomljivo ime za ožji krog kukmakov rjavkaste barve, kakor je netočno, če vsako rumeno vrsto imenujemo z latinskim imenom *bulbosa*. Begova *umbrina* torej, pomanjkljivo naslikana, preveč splošno orisana in napačno določena, je lahko povod resnemu zastrupljenju. Sledeča slika 25 predstavlja brez dvoma užitno *Am. rubescens* Fr., ki jim rakovniški gobarji pravijo pikci; siva tudi na sliki ni, niti je v prirodi.

Škoda, da Beg nikjer ni navedel, odkod in kje je čul imena in da se je zanimal samo za gobe, ki jih doma za zimo vlaga

slikah 2 I in 2 Ia, se prav nič ne ločita, kakor tudi ne *Psalliota* sl. 18 in 19; opisi pa so tako splošni, da veljajo bolj za rodove kot pa posamezne vrste.

² Navedeni avtorji so vsi nezavisno drug od drugega opisali te tri gobe pod temi in še drugimi imeni, zato običajno stavljamo k imenu gobe še skrajšano avtorjevo ime, da je vsaka pomota izključena.

¹ *Amanita bulbosa* je predstavljala že prav vse omenjene kukmake kakor jih še danes razumemo pri nas pod strupenim kukmakom. *Am. viridis* Pers je sinonim za *phalloides*. Slednja in *mappa*, po Begovih

v kozarce. Zato ne pozna niti vseh oblik, v katerih gobe nastopajo, in če je v gozdu naletel na kaj posebnega ali redko vrsto, mu je bilo nemogoče v poljudnih nemških knjižicah najti sliko in tatinsko ime, ter še manj obrniti se na kakega poznavalca. Zato je napake, tako svoje kakor iz tuje literature, vnesel nevede v »Naše gobe« in med članke. Tudi pri prestavi imen se mu je to pripetilo; kjerkoli je čital stara nemška ljudska imena Morchel ali Lorchel, že je bilo v slovenščini mavrah ali smrček, četudi goba na noben način ne spada med Ascomycetes. Na ta način se z imeni mešajo sistematski pojmi; gobar si ustvarja napačne predstave s tem, da na prvi pogled res slične oblike poveže v širši krog oziroma skupino; k zmoti mu še pomaga isto ime, ki ga samo odvrča od pazljivejšega opazovanja. Primer za to je v Zis. knj. 9, št. 26, str. 714, kjer je v sredini zgoraj naslikan »izredno orjaški drevesni smrček (mavrah), ki se pri nas ne dobi«. Da je Beg namestu tega (in smešnih poldrugih funtov) navedel nemško ime Krause Glucke (zaradi sličnosti), omenil še zastarelo Speise-Morchel ali latinsko Sparasis crispa Wulf. = Sp. ramosa Fr. ter na istem mestu vprašal, kje in kdo jo je že videl in ji pozna ime, bi bil storil mnogo več kakor s tem, da jo je siloma imenoval slovenski. To slastno in izdatno gobo z neštetimi ploščnatimi in skrivenčenimi izrastki po vratu (spominja na kozje parkelce, kamor v sistematiki tudi spada), sem večkrat našel neusmiljeno razmesarjeno pod borovci ob Večni poti. Da sl. 70 ni mavrah, sem bil že omenil v Zis. knj. 11, št. 19, str. 509. Mogoče vidi naš kmet v Sparasis crispa in Phallus impudicus še kako drugo sličnost ali lastnost, in mogoče se oglasi kdo, ki pozna tem gobam domača imena. Sparasis je lisičje barve, v naših gozdovih pa raste še ena goba, tej po veličini slična, toda sivkaste barve. Pri njej požene isti micel iz zemlje po 100 klobukov tako na gosto, da se drug drugega prekrivajo, vendar pa je vsak z osrednjim vratom pritrjen na močno vejasto in mesnato skupno podlago. Ta gomila klobukov je od daleč podobna zajcu na ležišču, in od tod tudi zanjo ime »zajčki«, lat. Polyporus ramosissimus Fr. = P. umbellatus Persb. Beg pa imenuje zajčke (glej sl. 43) gobo, ki ima toliko sovrstnic, da jih je težko ločiti med seboj. Ker rastejo v šopih in širokih risih (in vielköpfigen Rasen und langen Hexenringen), gornja razlaga za Begovo

Tricholoma conglobatum Vitt. ne drži. Na ljubljanski trg prihaja sem in tja pod imenom »zajčki« zgoraj omenjeni Polyporus, kakor sem se prepričal, kadarkoli je bila ta okusna goba na prodaj in kakor isto in pod sličnim imenom poznajo tudi Hrvatje (Blagaić). Dalje je Beg v naglici iz nemščine prestavljal in skoval imena, ki se jih moramo sramovati in črtati vsaj te-le: bljuvna golobica (Speitäubling, poleg tega ni speljano od Taube nego od glagola betäuben), napačna lisička (falscher Trichterling), vitezovke (narod je nabrane gobe lepo odstopil boljše jurčke gospodi, zato Herrenpilze, in druge vitezom, zato Ritterlinge), vlagokazna zvezda (Wetterstern), rdečerepni goban je prisiljeno, kot je usiljena rdeča barva na sl. 3a.

Nasprotno ima Pleteršnik prav lepa imena, pobrana iz popotne torbice. Skoraj nemogoče pa je dognati pripadajoče lat. ime brezovkam, hrastovkam, hojkovkam, relihovkam in drugim, ker niso nikjer niti opisane niti naslikane. To so imena, ki povedo nahajališča gob in nič drugega. Pod temi drevesi pa raste toliko vrst in iz različnih rodov, ki jih poleg tega najdemo enkrat pod brezo, drugič pod kostanjem itd.; zakaj malo je gob, ki se drže izključno enega samega drevesa, kot n. pr. čebular (Tricholoma colossus Fr.) bora, Boletus elegans Schum. mecesna itd. Ljudstvo samo gob ne zna razlikovati ali našlo bo lepa imena, če ga opozorimo na razlike. Pokažimo mu najokusnejše in strupene gobe v sliki in besedi, pa bodo gobarji in gurmani po deželi iznašli dobro domače ime. Begove slike nam za silo še zmerom lahko služijo, ali treba je razlage, dopolnila, pa bo vsak na pr. v brnastem gobanu sl. 5 spoznal naše ajdovčke, ki rastejo, kadar ajda cvete in zori.

Hrvatje se lahko ponašajo s knjigo, ki jo vsebinsko topleje priporočam nego našo. Avtor »Gljive naših krajev«, Kamilo Blagaić, je eden mnogih učencev, ki poznajo svoje učitelje, svetovne mikologe, kot Ricken (+ 1920), Bresadola (+ 1929) in Kallenbach iz dopisovanja. Vrednost knjige je v bogatih in lepih imenih nabranih z navdušenjem. Tam med Hrvatji se je tudi našel mecen, ki je omogočil izdanje, toda Slovenija, ki ima od gob lepe dobičke, bi bila vredna dostojnejše knjige v povzdigo domače uporabe gob in tudi izvoza.

STARA IMENA Z BALKANA

Bivši minister N. Zupanič je v posebnem odtisku poslal v svet razpravo »Značenje nekkih starih geografskih imena na balkanskem poluostrvu«, Ljubljana, 1933 V uvodu razprave poudarja, da so bili najstarejši balkanski prebivalci, kolikor vemo, Alarodi¹ (Jafetiti), ki niso pripadali ne indoevropski, ne semitski, ne mongolski skupini. Od alarodske jezične skupine so ostali Baski v Pirenejih in kavkaški prvoseleci (Abhazi, Čečenci, Cerkezi, Gruzini, Lezginci²), izumrli pa so Ligurci,³ Etruščani, Sikulci, Sardonci, Pelazgi, Amazonke, Kaspijci, Sumerci, Egipčani itd.

Predarijske stanovnike na Balkanskem polotoku imenujemo na kratko Pelazge. Preko alarodijske podloge so se razlili v I. polovici 2. tisočletja pred Kr. prvi valovi Arijevci: Heleni (Grki), Frižani, Mežani, Tračani in Iliri. Potem so se pojavili v zgodovinski dobi Kelti in kesneje Latini, ki niso prišli kakor huda ura, marveč so zatečeno osnovno prebivalstvo donekod romanizirali s svojo upravo in polahkim pronicanjem. Potek heleniziranja in romaniziranja se je prekinil ob prihodu Slovenov. V začetku 7. stol. po Kr. so se razlili po vsem Balkanskem polotoku močni zaganjavci slovanskega prebivalstva, ki se danes imenuje: Slovenci, Hrvati, Srbi, Bolgari.

Dr. Zupanič najprej pretresa izraz *Moesia*, s katerim so za rimskih cesarjev označevali dobrošen del predvojne Srbije *Moesijski izraz mysos* (bukev) istoveti K. Oštir s predšpanskim mesto (cer, cerovina), z baskovskim *a-metz*, z ligurskim *Messua collis*, *Massalia* (Marseille). *Marsikaka* govornica alarodijskih Kavkazcev ima sličen izraz za šumo. Vse kaže torej, da pomeni *Moesia*: Bukovina, Šumadija.

Iliri. Truhelka razlaga ime iz albanščine: *i-lir* (svobodnjak). K. Oštir ga veže s hetitsko besedno kado: *Illu(r)janka* Tolmačiči bi se dala tudi z baskovskim *i-lur* (zemlja, kača), ki je nastala tako kakor slovanska *zmlja*⁴ in zemlja iz istega korena. Zupanič pojmuje Ilire kot »jezuljarje«, saj je po ilirskih rekah obilo teh rib, ki jih Slovenci ob izlivu Vipave nazivajo: kače.

¹ Ime je isto kot gora Ararat, znana iz biblije in iz Herodota. Z alarodiščino se bavi naš rojak prof. K. Oštir.

² O lezginskem plesu glej *Žis* 1931, knj. 9, št. 2.

³ O prvem gorskem vodniku, Ligurcu, glej *Žis* 1932, knj. II, št. 6.

⁴ Enakega izvora je vsekakor tudi *zma* j. Kraševski *molávar* postane — če mu izpahneš *o* — hrvaški *blávor* kakor mlinci: blinci, razmliniti: razbliniti, mramor —

Reka *Ibar*, desni pritok zapadne *Morave*, spominja po zvoku na staroveški *Hebros* (današnja *Marica*) in na španski *Ebro*, odkoder: *Iberski* polotok. Izvor je baskovska beseda *ibari* (reka). Tako je malce pojasnjeno ime beograjskega profesorja *Ibrovca*, ki je po vojni napisal uspelo knjigo o francoskem pesniku *M. de Heredii* ter je za letošnji penklubovski sestanek v Dubrovniku pripravil francosko antologijo iz jugoslovenskih slovstev, a mu je gospa *Kriza* onemogočila izdaje.

Byzantion. Mesto, odkoder so križarji prinašali zlatnike »bezante«, kakor tudi italijansko reko *Busento* razlaga Oštir iz predtraškega korena *bydz* (voda). Ob tem korenu sem se domislil, da ima *Pleteršnik* besede: buč, boč, beč (z lesenimi pegami, t. j. z *bačvo*, *bečvo* obit poljski vodnjak), ki menda ni ital. *pozso*? V *Bohinju* se baje sliši tudi: brč, z evfonskim *r*, kakršnega kaže *grmolja* (*gomolja*), škofje-loška štrcuna (*štacuna*), pri Sv. Treh kraljih *trpólj* (*topol*), belokrajnska *bartuda* (*batuda*, stolčeno kamenje za posipanje cest), jako razširjeni štrpicati (*stopicati*, *DS* 1897, 544) itd.

Abri. Ob tem ilirskem plemenu spominja pisatelj na *Obre*, ki so pri nas dali ime za »velikane« in ki menda še živé v koroški vasi *Vovbre*. V čerkeskem narečju *abre* (*hrust*).

Cetina, *Cetinje*. V srednjem veku z nosnikom: *Centina*. Po Oštirju »konjska reka«. *Predgrški koren kent* (*konj*), *prim. Kentavros*: konj in človek. V starini so vode pogosto imenovane po tej živali. Morda se kretanje valov prisodoblja konjskemu gibanju? V *Tržaškem primorju* pravijo: morje dela konjičke, kadar se vznemirjeno peni.

Srbi. Nemška beseda *serben*, *Serbling* (*hirati*, *slabič*, *Sanders Handwörterbuch* 1893) nima z ono kajpada nič opraviti. Zupanič opozarja na lezginski koren *sur* (človek), množina *surbi* (ljudje, narod). Prvič navaja to ime *Plinius* v 1. stol. po Kr. (*Nat. hist.* VI, 19) za rod v *Kavkaziji*, v 2. stol. po Kr. pa *Ptolemej* (*Geogr. lib.* V, 8). Zbog hunskega pritiska so se umaknili ti alarodski Srbi med Slovence v evropski *Sarmatiji*, si podjarmili del Slovenov in jim dali ime kakor tudi preprosto organizacijo, jezično so pa izginili v 6. stol. so se pomaknili do *Labe*, kjer jih najdemo v I. polovici 7. stol. v jarki zgodovinski *lv*². Na severu so — — — — — kakor vsakdo ve *Lužiški Srbi* *Nadaljnjo usodo tega plemena je belokrajnski rojak obrazložil v brošuri*

bramor, morda tudi *omleden*: *oblleden*. *Pozoj* je *seveda* od *zijati*, odkod pa *soznačnici*: *smok* in *ses*? *Dalmatinov drakon* je romanski, splošno znani *lintver* pa germanski.

Bela Srbija, o kateri sem poročal v Jutranjih novostih l. 1923. Na drugem mestu namerava pisatelj razjasniti istovetnost imen Serbi (Surbi) in Suebi, po katerih je v Nemcih ostal naziv Švabi.

Korčula. V starini so bili neki južnodalmatinski otoki porasli z gostim lesom. Odtod italijanski naziv Lesina za Hvar, ki po prof. Skoku ni laško »šilo«, temveč po slovanskem lesu. Tudi Korčula se je nekdanj pogosto klicala: he melaina Korkyra (črna Korčula). Ime je nastalo po podvojitvi kot naš mlamol (prepad; mleti), kot brbrati, drdrati, grgrati, krkrati, trtrati (glasno mrmrati), zrzrati (od mraza skozi zobe sikati) itd. Alarodijski koren kor označuje Oštir kot »kamen; graden ali črepinjak, t. j. trd hrast«. Isti koren nahajamo v ilirskih Karpatih, Karavankah, Karintiji (Koroški), karnelih (goriško in notranjsko za tkalce, po narodu), v otoku Cresu, v alpsko nemškem Kar (skalna globel, franc. gour), odtod morda pisker (Piss-kar), predalbanska izvedenka škrep (pobočje). Ali spada sem tudi srbohrv. škrapa (droben kamen), ki sem ga čital v neki slov. knjigi v pomenu: globoke, ozke razpoke v apneniških ploščah, torej isto kar lezike v Seidlovih »Kamniških Alpah«? Naj navedem še iz Pleteršnika: čer, ker, krep (strma pečina).

Za Panonijo je pisec odkril dve možnosti: baskovski koren *pen-tze* (pašnik) in neki drugi, ki živi v indskem, staropru-

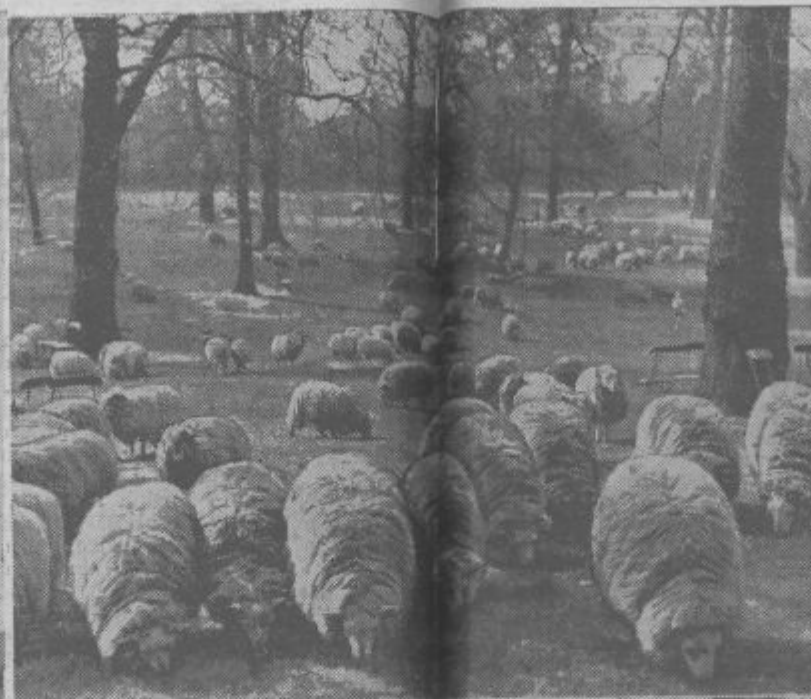
skem in galskem govoru s pomenom: močvirje. Poslednjemu daje prednost. Vsi ti zadatki so nam tako od rok, da jih kritično ne moremo presojati, marveč le na znanje vzeti. Korektura bi bila lahko boljša. V francoskem dodatku omenim med pogreški: étymologiste (ne éthymologue), temps reculés (arriérés je dušno zaostal), Géorgiens (nam. Grusins). A. D.

DVATISOCLETNI JUBILEJ DEŽNIKA

Dežnikarji trdijo, da obhaja dežnik letos svoj 2000 letni obstoj. Dežnik je baje izumila neka Kitajka, ki je tekmovala s svojim možem, kdo bo izumil in izdelal koristnejši predmet. Mož je skonstruiral ključ, najbrž od vežnih vrat, žena pa dežnik, nekako streho, ki jo lahko nosi s seboj in ki naj bi varovala človeka pred dežjem. Rimljani in Rimljanke so pozneje nosili tudi sončnike iz svile. Srednjeveški dežniki so bili ogromnega obsega, izbočene in konicaste strehe. Držaji so bili izdelani iz slonovine, umetno izrezljani in obloženi z dragimi kamni. Gospodi je morala nositi dežnik služinčad. Pri damah so pozneje ta poseel prevzeli galantni kavalirji in tako kljub ogromnim dežnikom prišli ob strani svoje dame iz dežja pod kap. Danes je v tem precejšnja razlika. Dame so znatno slokejše kakor so bile za časa krinoline, zato pa so tudi dežniki prav majhni. Kavalirji so izumrli.

POZNA POMLAD V ALPAH

Zgoraj (od leve proti desni): Prizor znamenitega kopališča Miami Beach — Poletna idila v londonski okolici. — Škotske ribiške žene v prašnih obleki

Spodaj (od leve proti desni): Prvič na planinsko pašo — Plavalasa miss Lilian Anderson je bila izvoljena za kraljico chicaške svetovne razstave — Zdravo življenje v prosti naravi

MED KITAJSKIMI ŠTUDENTKAMI

J. PRUSEK

Velika dvorana pejpinske državne univerze je prenapolnjena. Vse je zasedeno, vsepovsod je videti črne lesketajoče se lase in modre suknjiče, da človek komaj razloči, kjer sedi študent, kje študentka. Deklet ni mnogo. Vseučiliški študij je za kitajske prilike zelo drag, razen tega pa so redki starši, ki smatrajo, da je vseučiliška izobrazba njihovi hčeri potrebna, saj se tudi brez nje lahko omoži.

Zato sedi tu med 200 dijak le kakih dvajset dijakinj. Sede s sklonjeno glavo in s pristrizenimi lasmi ter pridno delajo beležke, dasi predavanje o merah in utežih stare Kitajske ni nič zanimivejše nego so vseučiliška predavanja na vsem svetu. Toda dekleta so že po prirodi pridnejša ali vsaj vestnejša nego fantje, ki se leno klamijo po klopeh, gledajo raztreseno v praznino in prihajajo ter odhajajo. Po predavanju mi predstavi profesor Čen svoje dijake v seminarju. Deset jih je, med njimi sta dve dekleti. Majhni sta kakor dve punčki, oblečeni v dolgo modro haljo, kar jim daje neko otroško nespretnost.

Začenjam govoriti angleški, ker me zanima, kdo zna bolje, mladeniči ali deklice. Te res govore pravilno in jasno, študentje pa večinoma molče, ali pa odgovarjajo z eno samo besedo. Vprašam deklice, ali imajo dovolj prilike za konverzacijo. Izkaže se, da ne in da znajo vse le iz šole. Zapletem se v živahen pogovor z deklicama, ki me povabita, naj posetim njihov kolegij. To je veliko kitajsko poslopje; leseno je, le zadnja stena je izpolnjena z opeko, sprednja pa sestoji iz samih velikih oken. Mesto šip so oknice prevlečene s prosojnim papirjem. Tla so kamenita, zato dijakinje hodijo v ogromnih copatah, ki so zelo komične.

Vprašam, s čim se bavijo zdaj. Mnoge stvari delajo, tako da za učenje ni časa. Po gledališčih in drugih prostorih zbirajo darove za prostovoljce, pripravljajo obveze za ranjence, glavno pa hodijo s shoda na shod, z zborovanja na zborovanje. Pripovedujejo, da njihovi moški tovariši na najširši govore in se postavljajo, toda iz vsega njih početja ne pride nič pametnega. Na njihovi univerzi je še dovolj dobro, z drugih pa so vsi študentje zbežali domov po padcu Šanhajkvana. Uče se rade, samo na Kitajskem

je vse to tako zamotano. Na osnovni šoli se učenec komaj nauči brati. Šest let je treba porabiti v ta namen, razen tega pa zna čitati le nekatere knjige, starejše so mu povsem nerazumljive. Na

Sodobna kitajska dijakinja

srednji šoli pridejo k temu razni predmeti in tuji jeziki. Kitajski učbeniki so prava muka, ker v njih kar mrgoli raznih iz japonščine prevzetih znakov. Naučiti se teh je dosti težje, nego naučiti se angleščine. Deklice bi se rade izpopolnile v svoji materinščini, ali za to ni več časa. Kitajski študent se mora bori z velikanskimi težavami, saj mu že samo mehanično učenje pisanih znakov preobremeni spomin.

Morda se zanimajo za slovstvo? Presenečen sem, da poznajo precej dobro rusko slovstvo. Mnogo je prevedenega. Posebno jim je všeč Turgenjev, ker je tako izvrstno razumel človeško srce. Ali so jim všeč njegove ženske pojave? Smehljajo se in pravijo, da ne. So baje preveč močne in oblastne. Razumem: Kitajskemu privzgojenemu čutu za nežnost so dostopnejše nežne ženske. Evropke so jim preveč gospodovalle in trde. Zelo ljubijo tudi moderno rusko slovstvo.

V njem so naslikani tipi, ki bi jih Kitajska zelo potrebovala. »Ti niso, kakor naši študentje«, pravi ena izmed deklic zasmehljivo, »ti delajo vse zares.«

Pomenek prehaja na gmotno stran življenja. Vse so s kmetov, ljubijo svoj dom, vrniti vanj pa bi se ne hotele. Življenje je tam strahovito dolgočasno in dekleta tam ne pomenijo nič. Mnoge tovarišice ne dobivajo z doma niti beliča in žive od pomoči imovitejših. Razen tega imajo še drug vir dohodkov, to pa je žalostna zadeva. Gotovo malokateri Evropec slutí, da so deklice, ki plešejo po zabaviščih in ki se mu zde tako nemalo nedostopne, da so to dijakinje, ki nimajo druge možnosti za zaslužek. Ako bi veseljaki to vedeli, bi morda malo drugače gledali na ta nesrečna bitja.

Intelligentna kitajska žena

O svojih tovariših so zelo slabega mnenja. Vsi so naduti, prezirajo tovarišice, a sami so nevedneži. Odnosi med spoloma so napeti. Kitajske deklice so se navzele evropskih pogledov na ljubezen in zakon. Zahtevajo enoženstvo in spoštovanje do žene, moški pa kljub evropski omiki ostajajo v seksualnih stvarih stari Kitajci. So za mnogoženstvo in žena jim je skoraj predmet. Kitajci se sploh ženijo zelo zgodaj, tako da se je treba tudi dekletom podvizati. Ženitev pa je stvar staršev. V tako stanje stvari

so prišla razna gesla o svobodni ljubezni in tako se zdaj z največjo lahkomišelnostjo sklepajo dijaški zakoni in bežne zveze, o katerih lahko mnogo povedo japonske bolnice, ki so skoraj v vsaki pekinški ulici. Položaj deklic izrabljajo študentje z naravnost strahotno brutalnostjo.

Malokateri izmed dijaških zakonov je trajen. Ako ni bil sklenjen s privolitvijo staršev, je toliko, kakor bi ga sploh ne bilo. Kadar mož kljub temu vztraja, se zameri svoji rodbini in mora podleči brez njene pomoči. Služiti si sam svoj kruh in skrbeti za ženo in otroke je povsod težko, nikjer pa ne tako težko, kakor na Kitajskem. Moje sobesednice sovražijo zakon in trdijo, da se nočejo možiti. Vendar zanje ne bo drugega izhoda, kajti na Kitajskem ženska ne dobi namestitve in posla. Kvečjemu gre morda lahko za učiteljico ali za strojepisko v kak nankinški državni urad, kar pa je zelo malo za vso množico deklet. V ostalem se kitajska žena še ni toliko osamosvojila od tradicije, da bi lahko živela samostojno življenje. Po tej tradiciji je žena samo nežna in mehka domača stvarca. Zato se tudi dijakinje kmalu omože, ne glede na svoje sklepe, ker jim skoro da ni druge življenske možnosti.

Ako je bogata in ako se dobro omoži, lahko še dalje goji svoj študij in res ima Kitajska že nekoliko dobrih pisateljic. Tudi dobrih zakonov po evropskem merilu je že precej. Večina pa je takih, da ne morejo zadovoljiti evropsko omikane Kitajke. Žena je privezana na dom in na deco, mož pa se zanjo ne briga mnogo, duševnih stikov med zakoncema sploh ni. Še težje je za ženo, ako mora živeti pri moževih starših, v veliki rodbini dvajsetih do tridesetih članov. Tati in tašča, zlasti slednja, imata absolutno moč, ki jo dasta čutiti zlasti tam, kjer čuti odpor. Tiranstva neomikane žene omikana ne prenese.

S časom pa pride najhujše. Mož ji v večini primerov ni zvest. Dokler ostane lošč njegove evropske vzgoje, že še gre. Toda zapeljavati ga začne družba v bare in čajarne, k plesalkam in pevkam. To stane lepe denarje in žena dobiva čedalje manj za dom in za gospodinjstvo. Njena edina obramba je jok — in kitajske ženske mnogo jokajo. Solze pa hitro uničijo lepoto, ki je morda ni uničilo preveč otrok. Ko ni več lepote, si mož vzame drugo in tretjo ženo. Ti sta mladi in prva žena postane žena le še po imenu.

Zato se ni čuditi, da nobena izmed deklic ne zre z veseljem v bodočnost in da se ne radujejo možitve. Problem staromodnih in novodobnih zakonov je večer predmet kitajskih romanov, ki so o tem polni strahotne teme. V njih se javlja ves odpor modernih žen proti staremu suženstvu in proti moški sebičnosti. Vse to prispeva obilno k revolucionarnemu nagnjenju modernega kitajskega ženstva. O tem pričajo strahovite ječe v Pekingu, Nankingu in Tientsinu, kjer gnije na stotine, komaj dvajsetletnih upornic proti kitajskemu družabnemu redu.

Vzgoja in omika za življenje, ki je deklicam sovražna, je strašna stvar in bilo bi morda bolje, ako bi obojega ne bilo. Zakaj odpirati tem slabotnim bitjem daljna obzorja, ko jim brutalna resničnost sproti uničuje lepe sanje? Kitajska inteligenca, kakor inteligenca vsega vzhoda bo padla kot žrtev v orjaškem boju dveh kultur, ki divja danes na vzhodu. Morda bo uspeh dober, toda težko, da te žrtve niso le preveč krute.

Iz češčine prev. B. B—k.

VZROKI ZADNJIH MAJSKIH POPLAV

DR. OSKAR REJA

Zdaj, ko so dospela vsa meteorološka poročila iz dravske banovine, si lahko ogledamo padavine v maju, ki so povzročile predvsem v okolici Ljubljanskega barja katastrofalne poplave. Iz priložene prve skice, ki predstavlja razprostranjenost množine padavin, vidimo, da je največ dežja padlo ob italijanski meji, od tu dalje proti severovzhodu pa padavine pojemajo in so v Prekmurju najnižje. Najvišje vsote je zabeležila Notranjska in zapadna Dolenjska, preko 400 mm. Najvišjo mesečno vsoto je zaznamovala vremenska postaja v Sodražici, in sicer 428 milimetrov, samo 26. maja je padlo 89 mm dežja. Tega dne so po vsej banovini opazili največ padavin. Nad 400 mm so zaznamovale še postaje v Loškem potoku, na Robu pod Rakitno in v Bohinjskem kotu, kjer so zabeležili 426 mm.

Od naših zapadnih planin so padavine proti Savski dolini vedno bolj pojemale, v Karavankah in v Kamniških planinah pa so se spet zvišale do 300 mm. Postaja na Jezerskem vrhu je zabeležila 297 mm. Padavine so se nekoliško zvišale tudi na Pohorju, kjer so v Stari Glažuti zabeležili 263 mm. Najnižje vsote je zabeležilo Prekmurje, kjer je bilo na postaji Kobilje, tik madžarske meje le 91 mm padavin.

Deževalo je pred vsem v drugi polovici maja, pa tudi 4. in 10. maja. Katastrofalno poplavo je povzročila vremenska situacija 26. maja. Priložena skica prikazuje razpored zračnega pritiska nad Evropo tega dne zjutraj.

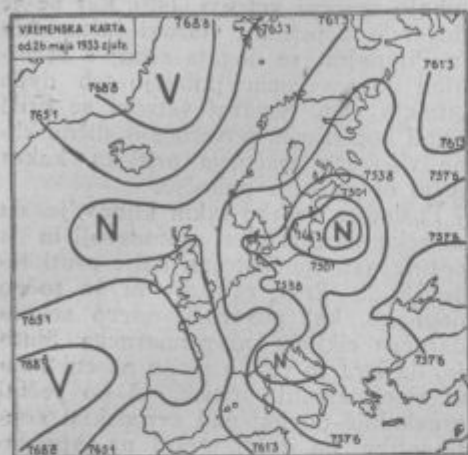
Nad Evropo prevladuje sistem nizkega zračnega pritiska, tako zvaní ciklon, ki je dosegel nad baltičskimi državami najnižje vrednosti, 746 mm. Za naše kraje pride pred vsem v poštev deformacija izobare 753,8 mm, ki je stvorila nad gornjim Jadranom nekako zanko in je za naše kraje vedno ka-

tastrofalnega pomena, kajti iz nje se tvori sekundarni ciklon. Sekundarni cikloni se javljajo nad gornjim Jadranom pred vsem pomladi in jeseni. Vse naše poplave imajo svoj vzrok v njem, tako tudi poplava l. 1895., ki se je pojavila pred potresom, poplave 1908., 1923., 1926. in tudi vse nadaljnje, ki še bodo.

Za določanje različnih tipov slabega vremena v Sloveniji moramo poznati odnos naše zemlje do splošnega kroženja v atmosferi, to se pravi določiti v kakšen odsek svetovne meteorologije spada ozračje, ki pokriva naše tlo. Najvažnejše pri tem je, da vemo za lego visokih in nizkih zračnih pritiskov. V splošnem je višina zračnega

pritiska zavisna od zračne temperature. Čim višja je temperatura zraka, tem manjši je zračni pritisk. Zato prevladuje nizek zračni pritisk nad ravnikom, visok zračni pritisk pa predvsem nad tečajnimi kraji. Zrak teče vedno od visokega pritiska k nižjemu. Ker pa se zemlja vrti, se vsako telo, ki se giblje na zemeljski površini od severa

proti jugu in narobe, na severni polkroglini odkloni na desno, na južni pa na levo. Posledica tega je, da se zrak, ki odteka v višinah od ravnika proti tečaju, odklanja vedno bolj na desno. Ko je ta zrak dosegel zemljepisne širine 30° – 35° , zavije na desno tako, da pride iz povsem južne smeri preko južnozahodne v zahodno smer. Od teh širin dalje je zrak prisiljen, da se spusti k tlu, nastane nova, dinamično povzročena oblast visokega zračnega pritiska.

Od te subtropične oblasti visokega zračnega pritiska odteka zrak pri tleh deloma nazaj k ravniku, znan kot severnovzhodni pasat, deloma proti severnim krajem kot »prevladujoči«
južnozahodni veter.

Podobno je na južni polobli. Nekako na 60° širine se srečajo subtropični južnozahodni vetrovi s severnovzhodnimi, ki prihajajo iz tečajne oblasti visokega zračnega pritiska. Mejno ploskev, ki loči ta dva tako po smeri kakor po temperaturi in vlagi različna vetrova, so imenovali vremenoslovci diskontinuitetno ploskev. Črto pa, kjer se sreča diskontinuitetna ploskev z zemeljskim površjem, nazivajo tečajno fronto, ki je druga oblast nizkega zračnega pritiska, stvorjena dinamično. V splošnem torej ločimo

dve oblasti visokega in dve oblasti nizkega zračnega pritiska.

Slabo, oblačno in deževno vreme, se pojavi vedno tam, kjer vlada nizek zračni pritisk. Slovenija je s svojimi zemljepisnimi širinami uklenjena med subtropičnim in tečajnim maksimumom zračnega pritiska, med katerima koleba tečajna fronta. Ta tri delujoča središča odločno vplivajo na potek vsega našega dobrega ali slabega vremena.

Znano je, da nastanejo pri trčenju tečajnih in subtropičnih vetrov ogromni zračni vrtinci ali cikloni, ki potujejo od zapada proti vzhodu. Zgoraj omenjeni akcijski centri med letom menjajo svoj položaj. Ker je poslednji vzrok njihovega postanka sončna toplota, se njih lega med letom menjava s položajem sonca na nebu. Pozimi poteka subtropični pas visokega zračnega pritiska južnejše kot poleti, istočasno pa se tečajni obseg visokega zračnega pritiska poveča. Tečajna fronta se zaradi tega pomakne pozimi nekoliko južneje kot poleti. Zato tudi potujejo cikloni v različnih letnih časih po različnih potih, poleti severneje, pozimi južneje.

Za položaj akcijskih centrov je zelo važna tudi razdelba zemeljske površine na kopno in morje. Visok zračni pritisk se pozimi ojači nad kontinenti, poleti pa v nekoliko manjši meri nad morjem. Zato pozimi cikloni ne potujejo preko kontinentov, temveč predvsem preko morja. Poleti pa je ravno obratno, cikloni se pomikajo tudi nad kopnim. Za evropske razmere je zelo važno dejstvo, da se tečajni obseg visokega zračnega pritiska razširi nad severni evropsko-azijski kontinent, poleti pa se prav tu pojavlja nizek zračni pritisk. Cikloni, ki prihajajo iznad Atlantskega oceana proti Evropi, ne potujejo pozimi preko azijskega kontinenta, temveč ga obkrožajo severno Skandinavije proti vzhodu.

Za naše ozemlje so pred vsem važne razmere v ozračju nad Sredozemskim morjem. Morje je pozimi toplejše kot kopno, zato je zračni pritisk tedaj nad morjem nizek in goden za potovanje ciklonov. Sredozemski cikloni so le del ciklona, ki je došel od Biskajskega zaliva preko nižine med Pireneji in Alpami nad Lyonski odnosno Genovski zaliv. To so sekundarni cikloni.

V vsakem ciklonu prihajo v njegovi južni polovici topli in vlažni vetrovi iz

subtropičnih krajev, v njegovi severni polovici pa hladni in suhi vetrovi iz severnih tečajnih krajev. Ko se približa ciklon z Atlantskega oceana evropskemu kopnu, pokrije spočetka pred vsem Anglijo in del severnozpadne francosko-nemške ravnine. Tedaj nastopi kot odločujoči činitelj v poteku ciklonskih izobar južnoevropski gorski sistem, Pireneji, Alpe in Karpati. Ko je ciklon še nad Atlantikom, vejejo južni vetrovi svobodno in neovirano proti njegovemu središču. Ko pa doseže Anglijo in severnozpadno Evropo, so južni vetrovi, ki prihajajo sedaj iznad Sredozemskega morja, na svoji poti proti središču ciklona ovirani po Pirenejih in Alpah. Edino v ravnini med Pireneji in Alpami morejo svobodno prodrati do središča ciklona. Pred Pireneji in Alpami se ustavijo in nakopičijo, dokler ne dosežejo planinskih vrhov in grebenov, preko katerih se prelivajo na severno stran pod imenom »Föhn«.

Kopičenje južnega zraka pred Pireneji in Alpami povzroči povečanje zračnega pritiska pred temi planinskimi masami. Zato ciklonske izobare tu niso koncentrične, temveč od dveh strani stisnjene. Južno Pirenejev, pred vsem pa južno Alp, se subtropični visoki zračni pritisk podaljša do njih podnožja v obliki dveh klinov. Južno teh dveh klinov nad Lyonskim in Genovskim in često tudi nad Tržaškim

zalivom pa potekajo ciklonske izobare zopet koncentrično, tvoreč novo središče ciklona. Za razliko od primarnega, matičnega ciklona imenujemo ta nov ciklon sekundarni ciklon.

Ko se primarni ciklon pomika dalje proti vzhodu, dospejo nad severnozpadno Evropo že tisti deli ciklona, kjer pihajo severni vetrovi. Isto, kar se je dogajalo z južnimi vetrovi južno Alp in Pirenejev, se dogaja sedaj s severnimi ob severnem pobočju teh dveh gorskih mas. Severni vetrovi se pred njimi kopičijo in povzročajo slične klinne visokega zračnega pritiska kakor južni ob južnem pobočju.

Posledica tvorbe takih klinov je, da se sekundarni ciklon osamosvoji in da potuje nato samostojno dalje proti jugovzhodu. Prav za prav ni še točno dognano, kaj povzroči odcep sekundarnega ciklona od primarnega. Slutijo, da igra tu veliko vlogo na eni strani visok zračni pritisk, ki po večini prevladuje pozimi nad evropskim kontinentom, na drugi strani pa Apeninški odnosno Dinarski gorski sistem. Čim bolj pridejo klini visokega zračnega pritiska do izraza, tem hitreje in lažje se sekundarni cikloni osamosvojijo.

Slovenija ima pač tako nesrečno zemljepisno lego, da je zelo podvržena poplavam sekundarnih ciklonov. Še večje poplave kot v Savski dolini nastajajo v dolini Soče.

TULEN, NE TJULENJ

Lov na morske pse ali tuléne je bil letos posebno plodovit, zlasti okoli Novega Fundlanda in Groenlanda. Nad 160.000 teh plavutonožnih sesalcev so ujeli, med tem ko so lani zabeležili na razpredelnici samo 43.000 tulénov. Nekatere lažje se priplavale v pristanišče s tolikšnim tovorom kož, da je moštvo komaj komaj krožilo po krovu. Evropske krasotice jako cenijo tulénov kožuh in usnje se rabi za marokinerijo (izdelovanje safijana). Spočetka so se tulenarji veselili obilega plena, toda radost je skoraj uplahnila, ko so videli, da so cene blagu odnehale... Ob tej priliki naj se vnovič pomudim pri imenu morskoga psa: izza škraha smo pisali po rusko tjulénj — tjulenjá (Jutro 21. IV. 1933 celo tjulnja). Ker pa Rusi pišejo olenj — olenjá, kjer pravimo mi jélen — jeléna, sva se s pokojnim Vdovičem nekoč pomenila, da bi moral mi pisati: túlen — túléna. Latinski naziv: phoca vitulina — ni li golo naključje? — ima v pridevniku samo začetni zlog drugačen od severnjaške besede (vi)tulin. Je li

kak učenjak rusko besedo po preprosti etimologiji naslonil na latinski vitulus (tele)?
N. K.

IZVRŠITEV SMRTNE OBSODBE

Država Nevada je nedavno preizkusila najnovejši izum: kako se na čeden način obsojenec spravi s tega sveta. Poskus se je kajpada imenitno obnesel. Zločinec, neki Millet, je prešel iz življenja v onostranstvo obdan z dišavo razcvetelih mandljevcov. Razen tega so mu bili postavili pod sedež vedro, do tri četrti napolnjeno z žvepleno kislino, kamor so v odločilnem trenutku vrgli nekaj natrijevega cijanura (cyanure de sodium). 24 osebe so skozi debele šipe opazovale novi način usmrtitve. Zdravnik je izjavil, da je Millet premrl v manj ko 14 minutah.

Kazalo za 13. knjigo

Današnji številki »življenja in sveta« je priloženo vsebinsko kazalo za 13. knjigo.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

25. POGlavJE

UDAV POZRE SINA STAREGA DIVJAŠKEGA POGlavARJA

Na lovskem izletu z Zamboangn, kjer je glavna ameriška vojaška postaja za Mindanao, sem doživel zanimiv dogodek. Upravna oblast je poslala tedaj oddelek vojakov filipinske varnostne straže v pokrajino Cobatao, da zaduše nemire, ki so se tam pojavili. Poveljujoči častnik je bil moj prijatelj in mi je predlagal, naj ga spremljam. Novi doživljaji in izkušnje so me vedno veselile in ker prijateljevo povabilo ni bilo v nasprotju z mojimi dolžnostmi in delom, sem ga drage volje sprejel. Ko smo dospeli v malem odprtem čolnu, najetem nalašč za to ekspedicijo, v Parang, glavno mesto dotičnega okoliša, smo zvedeli, da sta se med tem oba sovražna tabora pobotala, da bo pa kljub temu moral moj prijatelj narediti majhen pohod v notranjost, na kraj nemirov in da mu bo treba tam ostati nekaj dni. Morala se je namreč uvesti natančna preiskava, ki bi omogočila točno poročilo o več ubojih, do katerih je prišlo za časa sporov.

Tam je zbudil moje posebno zanimanje stari poglavar plemena Moro, ki je imel ogromnega, nad sedem metrov dolgega krotkega udava. Največji plazilci te vrste prihajajo iz teh krajev sveta. Najdaljša koža udava, ki je do danes razstavljena na svetu, je iz tega kraja in je shranjena v naravoslovnem muzeju v Manili. Dolga je 11 metrov.

Kakor vsi člani plemena Moro, ki tvorijo prvotno prebivalstvo Mindanaa, je bil tudi njih poglavar musliman. Alahova vera s svojimi oddaljenimi žarišči Islamskega sveta je pa le daljni klic tem pozabljenim otočanom, ki so jih pred dolgimi pokolenji izpreobrnil muslimanski misionarji od najprimitivnejše vrste divjaštva v »prave vernike«. Zato tudi ni nič presenetljivega, če mešajo malo svojo muslimansko vero s paganstvom. Pri našem starem poglavarju se je ta čudna zmes Alahovega nauka s prvotnim plemenskim

divjaštvom kazala kot neke vrste maskoviranje živali. Naravnost ganljiva je bila starčeva ljubezen do velikanske kače. Pripovedoval mi je, da se je pred dolgimi leti, ko je bila komaj polovico tako dolga kot sedaj, smela prosto plaziti po njegovem posestvu in da mu je tedaj domačijo očistila podgan. Jezik plemena Moro je prilično podoben malajščini, ki je dobro obvladam, če se mi je pa le zaletelo, sem imel vojaškega tolmača na razpolago.

Stari možakar je bil trdno zaverovan, da je ta kača božji poslanec in dokler bo ohranil tega odposlanca, ga ne bo doletela zla usoda.

Okrog poldne onega dne, ko bi se morali vrniti, je nastalo v mali divjaški vasi silno razburjenje, ker se je zvedelo, da je ogromni udav pobegnul iz svoje ječe. Odrasel jelen starega poglavarja se je drgnil ob ograjo pred veliko kletko, v kateri je imel zaprtega pitona. Močni rogovi karabuja so se zapletli v bambusove palice ograje in ko si je žival prizadevala, da bi se iztrgala, je ulomila odprtino, ki je omogočila kači, da se je izvila iz kletke.

Tožba starega moža je prenehala le toliko, da nam je povedal, da bi se v normalnih okoliščinah njegov udav (ki ga je v govoru običajno nazival »moj bog«) ne poslušil prilike bega. Toda kača je bila lačna. »Iskal sem, kje bi našel za njo kakega nbežnega psa«, mi je razlagal stari, »toda nisem ga mogel najti. Nisem ga pa hotel nakrmiti s kozo, ki jih imamo malo, dokler ne bi bil k temu prav primoran.« Piton do tedaj ni jedel že tedne in bi se, v naravnih okoliščinah oziral po hrani. Te silne kače namreč običajno žre le vsakih šest do osem tednov.

Moj prijatelj častnik je imel rad starega pagana in je zato zapovedal svojim vojakom, naj pomagajo iskati pobeglo kačo. Tudi jaz sem se pridružil iskajočemu oddelku, ker sem pričakoval od lova prav zanimivo zabavo

Poglavar nas je z vsemi sredstvi podžigal k iskanju in neprestano tožil: »Zdaj je šel moj bog od mene. Nikdar več ne bom imel sreče.«

Preiskali smo ves gozd, ker tukaj ni prave džungle ob poglavarjevi koči, toda brez uspeha. Ko je začel častnik že premišljati, koliko časa lahko še za-

da se je pravkar nažrla, ker je bila v sredi njenega trupa videti velika bula. Zaradi tega je bila tudi tako lena in neokretna. Žival rabi namreč v tem položaju najmanj deset dni, da svoj plen lahko prebavi in šele potem postane zopet živahnejša.

Ker pa me je zanimalo, kaj je žival

držuje vojake pri udeležbi tega lova, je zaklical eden njegovih ljudi, da je našel begunca. Stekli smo na mesto in videli ogromno kačo zvito v klopec ob gostem grmovju.

Ko so se vojaki uprli, češ da nočejo iti preveč blizu, je stari mož, ki je kar žarel od sreče in veselja rekel: »Pozna me in ne bo naredil nobenemu ničesar žalega.« Pomagal sem mu izvleči težko kačo, ki je tehtala preko sto petdeset kg izpod grmovja, vojaki pa so stalj s pripravljenimi puškami, da ustrele, če bi grozila nevarnost. Bilo nam je, kakor da bi vlekli nekaj metrov dolgo debelo ladjino vrvi. Čim smo malo boljše videli kačo, smo vsi takoj spoznali,

požrla, sem potegnili z roko preko otekline telesa. Otipal sem okroglo bunko, ki je spominjala na človeško glavo. Prsti so mi začeli mrzlično tipati pod tem mestom in otipal sem obrise človeških ram. Bilo mi je popolnoma jasno: v kači je ležalo človeško truplo, in sicer najbrže kak otrok.

Ko sem povedal svoje mnenje staremu divjaku, ni kazal nobene žalosti ali razburjenja. Veselje, da je našel svojega »boga«, je bilo njegovo edino čuvstvo.

Nato smo privlekli kačo domov in jo spustili spet v njeno kletko, ki je bila med tem popravljena. Čeprav bi minulo še nekaj dni, preden bi se žival v

toliko opomogla, da bi se sama izplačila, je sklical stari poglavar zbor svoje družine, ki je obstojala iz šestih žen in eden in dvajsetih otrok. Celo deca, ki je delala na riževih poljih, je morala priti k štetju, ki se je vršilo v kačji kletki.

Pri tem se je pokazalo, da manjka mali Taka, edini sin njegove žene Tate Kena. Ker je bila Tata Kena njegova prva žena, je bil izgubljeni otrok njegov ljubljenc. Ko je stari giavar proglasil, da njegovega miljenca ni več, sem pričakoval, da se bo dvignil javk

in stok po vsej naselbini. Toda upognjeni divjak je stopil h kači, ki je nepremično ležala in tleh ter pobožal mesto, kjer je iz njenega telesa molela otrokova glava in rekel: »Moj Taka bo šel gotovo v nebesa. On je v mojem bogu.« S tem je tudi potolažil plakajočo Tato Keno in jo celo ozmerjal, ker ni bila v tej stvari čisto njegovega mišljenja.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

ČLOVEK IN DOM

TELESNA SNAGA NEKDAJ IN DANES

Sodobnemu človeku, čigar geslo za telesno kulturo velja: voda, zrak in sonce,

vo delo današnjega človeka, ko zjutraj vstane, je, da se umije; to mu je tako potrebno kakor zajtrk, celo bolj, kajti mnogo

»NAJNOVEJŠA MODA« PRED 100 LETI
(Slika je sneta na neki prireditvi v Filadelfiji)

je nepojmljivo, kako so se mogli prednamci tem trem najvažnejšim činiteljem človeškega zdravja tako skrbno izogibati. Pr-

je ljudi, ki gredo brez zajtrka na delo, a malo ali nič takih, ki bi se zjutraj brez tehtnega razloga ne umili. Mnogim ljudem

je vsakdanja kopel ali prš tako potreben kakor hrana. Danes stremimo po sončnih, zračnih stanovanjih, kopalnica je v vsakem stanovanju nujna kakor kuhinja. Kopalnica z veliko kopalno kadjo in prostorno umivalno skledo. Če pomislimo na igračkam podobne umivalne priprave za časa Bledermajerja in Empira, ne moremo razumeti, kako so se mogli tedanji ljudje kdaj popolnoma umiti in osnažiti.

dov v mesta, pozneje v hiše in končno še v vsako stanovanje posebej smo dobili dovolj velike umivalne sklede in v zadnjih desetletjih kopalne kadi ter slednjič malodane v vsako stanovanje kopalnico s pečjo, da se lahko ob vsakem letnem času s toplo vodo, v toplem prostoru umijemo in kopljemo. Lahko bi tudi rekli, da so od tistega časa, odkar imamo te naprave, kužne bolezni skoraj izginile.

Kako nehigienska je bila »elegantna« moda še pred dobrimi 30 leti!

Če pa pomislimo, da so šele v 60., 70. in 80. letu preteklega stoletja začeli graditi vodovode in kanalizacije po nekaterih večjih mestih Evrope, bomo to zadevo lažje razumeli. Saj so imeli le malokje pred hišo vodnjake, morali so od daleč prinašati vodo v škafih, vedrih in vrčih. Pomije, smeti in umazano vodo so metali na cesto, včasih kar skozi okno. Lahko si mislimo, da so bili vodnjaki v bližini hiš zaradi tega početja okuženi od nesnage. Pitno vodo je bilo treba prinašati iz mestnih vodnjakov ali jo prinašati od oddaljenih studencev, kajti reka ali potok, ki sta tekla skozi naselbino, nista mogla biti čista, če so tam napajali živino in v strugo metali vse mogoče odpadke. Res čista, neokužena voda je bila tedaj redkost, zato je bilo treba varčevati z njo. Kaj še, da bi se umivali z njo ali celo kopali v nji.

Na vprašanje, od kdaj se prav za prav umivamo, je odgovor enostaven: odkar imamo pač vodovode. Z napeljavo vodovo-

Za časa preseljevanja narodov so po nekaterih krajih obnovili termalne kopeli starih Rimljanov in se jih tudi pridno posluževali. Poleg jahanja, sabljanja je bilo tudi plavanje viteško početje. Ko pa so bile iz Orienta in Amerike zanešene v Evropo kužne bolezni, so ljudje zapustili javna kopalnišča in jih prepustili propasti. Mesta so spet gagala v nesnagi.

1640. je izšla v Parizu knjiga o galantnosti. Pod to besedo so razumeli bon-ton tedanjega časa. V tej knjigi čitamo med drugim: »nadležno umivanje in kopanje je prišlo spet v modo. Nekateri ljudje si celo vsak dan umivajo obraz, roke še po večkrat in včasih še noge.« Proti temu so se tedanji zdravniki uprli in resno svarili pred to, zdravju škodljivo razvado. Ta čudna »razvada« je izšla iz salonov elegantnih in omikanih žen. Slavna lepotica Ninon del Enclos je pa priznala, da je svežost njenega lica in prožnost telesa, ki si jo je ohranila do visoke starosti, pripisovati le

temu, da se je vsak dan kovala in umivala. Saj tedaj se niso umivali, pač pa so se moški in ženske pudrali in šminkali. Če pomislimo, da so bili tedaj skoraj vsi ljudje kozavi, si lahko predstavljamo, koliko šminke in pudra je bilo treba nanesti na lice, da se je zdelo gladko.

Sprehodi in gibanje v prosti naravi ni bilo tedaj v navadi. Pač pa se je po stiliziranih parkih tedanja gospoda zabavala, toda večinoma ponoči, zavita v tenčice in obraz zakrit s krinko, kakor je bila moda v Italiji, da sveži zrak ni prišel do kože.

V versailleskem kraljevem gradu je bila ena sama kopalna kad, ki jo je rabil Ludvik XIV., dokler je bil zaljubljen. Ko ga je pa minulo, so kad zazidali. Čez 70 let so jo odzidali in postavili za bazen v Pompadurkin park, ki pa je že imela kopalnico, ki je spadala med čudesa tedanje Evrope. Ludvik XIV. si je potem umival obraz in roke samo s prtičem, namočenim v dišečo vodo. Njegova toaletna soba ni imela nobenih naprav za umivanje, razen skodelice za izmivanje prstov. Njegovi slavni sodobniki obojega spola se v tem niso razlikovali od njega.

Elizabeta Pfalska je uporabljala dišečo vodo za umivanje rok. Obraza si ni umivala. V svojih »Spominih« piše o kopanju, da za to nima smisla in da svoj živ dan ni našla nič mikavnega v tem.

Casanova je ugotovil, da so dvornice Marije Antoniete umazane. Kjerkoli je govoril, je opazil zalege mrčesa. Znana je bila nesnažnost tedanjih učenjakov.

1782. je nanovo izšla v Parizu knjiga: »Navodila k dobremu tonu za višje sloje«. V tej knjigi je bilo spet svarilo proti vodi in umivanju. Ugledni ljudje, bogati in višjih slojev so imeli sicer bogate bale in celo zbirko bogatih oblačil, toda srajco samo eno. To so imeli teden za tednom na sebi, ne da bi bila kdaj oprana, toliko časa, dokler ni razpadla, nakar so si nabavili in oblekli novo.

Negovanje rok in nohtov je bilo še do 1800. neznano. Snaženje in nega zob do 1750. ekstravaganтна modna norost, ki se je polagoma ukoreninjala in proti koncu osemnajstega stoletja prišla v navado v »boljših družinah«, da jih je na vsake štiri tedne enkrat obiskoval pačar s svojo zobno krtačico in strankam zapovrstjo z njo očistil zobe.

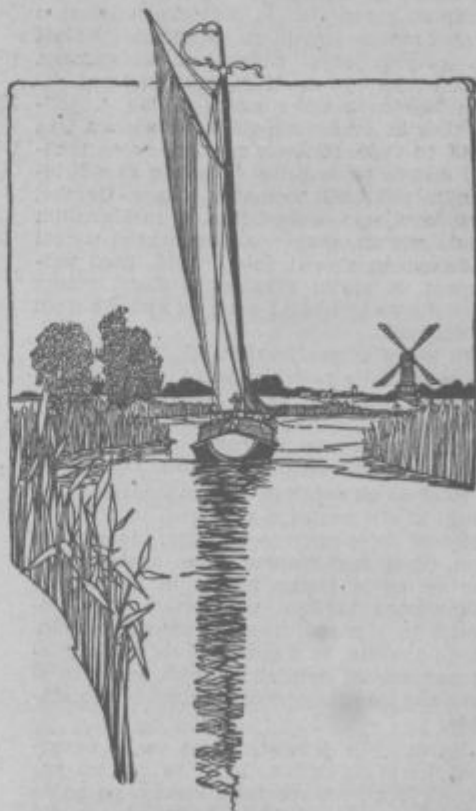
Vse do francoske republike in še potem so si ljudje pudrali lase, šminkali obraz in roke ter si ostrgali skorjo nesnage šele tedaj, ko je postala prenadležna. Ruska carica Ana se je umila z maslom in mastjo, preden se je pustila na novo šminkati, in se je ne vede na ta način poslužila boljšega sredstva kakor so bile dišeče vode, ki so jih rabili tedaj za umivanje.

Napoleon, ki se je včasih kopal v topli vodi, je porabil na hektolitre kolonjske vode. Goethe se je v svoji mladosti prav rad kopal na prostem, je pa v poznejših letih ta svoj nagib imenoval »mladostno norost«.

Nemški cesar Viljem I. se je kopal po enkrat na teden v kadi, ki jo je dobil na posodo iz nekega berlinskega hotela.

Šele napredku medicinske vede in razvoju moderne higijene, ki je uveljavila vrednost vode v zdravstvenem oziru, se je zahvaliti, da je strah pred vodo počasi izginal in da so se neutemeljeni predsodki o škodljivosti umivanja z vodo v ljudeh zatrli. Počasi se je uveljavilo kopanje. Spočetka le v topli vodi in kadeh. Po nekaterih mestih so imeli le eno kopalno kad, ki so jo izposojevali in vozili iz hiše v hišo, kakor je nanesa vrsta na naročnike. Vsak meščan je vedel, kje se bodo danes kopali, ko je drdral in ropotal voziček s kopalno kadjo po netlakovanih mestnih ulicah. Razume se, da so si to privoščili tedaj le »višji sloje«, da so tem bolj lahko in upravičeno potem vihal nos nad »umazano sodrgo«.

Dandanes je to vse drugače. Kopanje je postalo človeštvu nujna potreba. Ni nam dovolj, da se lahko kopljemo doma v udobnih kopalnicah, ampak kljub temu željno pričakujemo vročih poletnih dni, da se na prostem vržemo v valove osvežujočih voda in do mile volje izpostavimo svoje telo žgocemu soncu in svežemu zraku. S. S.

Rogester: VECERNA TIŠINA

ŠESTDESET LET ZADRUŽNEGA ZAKONA

Nedavno je minilo 60 let odkar je bil sprejet avstrijski zadružni zakon, ki je v polni veljavi tudi še danes v bivših avstrijskih krajih naše države, t. j. na Slovenskem in v Dalmaciji. Pred sprejetjem tega zakona so nastale tako v Nemčiji kakor v Avstriji prve svobodne zadruge v obliki zasebno pravnih društev. Pridobitev pravne osebnosti jim pa ni bila dovoljena. Prva naredba, po kateri je bilo priznано ustanavljanje na svobodni volji slonečih združenj oseb, je bil od cesarja Ferdinanda I. izdani patent 19. julija 1840. Pod Francem Jožefom I. je bil nato izdan 26. novembra 1852, približno istočasno s prvim evropskim zadružnim zakonom, z angleškim, drugi cesarski patent, ki ga imenujejo navadni »društveni zakon« (drž. zak. št. 253), ki obsega že precej popolnejše določbe in postavlja društva popolnoma pod državno kontrolo. Razumljivo je, da ta zakon ni pospeševal ustanavljanja in razvoja društev sploh, najmanj pa gospodarskih društev. Liberalizem, ki je tedaj bil na pohodu, je podpiral zadružništvo kot samopomočno udruževanje in pri tem dosegel marsikaj. 1. januarja 1868. je izšel nov društveni zakon, ki je bil velikega pomena zlasti za nastajajoče delavsko strokovničarsko gibanje in je državno nadzorstvo precej omilil. Kmalu se je začelo delovati na pripravljanju posebnega zadružnega zakona, kar je zlasti pospešil zadevni zakon Severnonemške zveze z dne 4. julija 1868 in avstrijska vlada je izdelala leta 1868. in 1869. zadeven predlog. Poleg mnogih drugih pa je prišel ta zakon zaradi tedanjih političnih homatij (odpor Ogrske, nezadovoljstvo duhovščine z meščanskim ministrstvom, prepiri s slovanskimi narodi v državnem zboru) šele 1. 1872. pred parlament. 9. aprila 1873 je pa stopil potem novi avstrijski zadružni zakon v veljavo.

Iz njega utemeljevanja, ki se ozira tudi na rohdalske pionirje, je za današnje čase in za današnji razvoj zanimiv odstavek, iz katerega je jasno razviden duh liberalizma, ki je cenil zadruge tudi kot sredstvo proti socializmu in komunizmu:

»Načelo pridobitnih in gospodarskih zadrug, ki jih nazivajo v Angliji in Franciji splošno kooperativne družbe, temelji v tem, da se nudi članom, ki so navezani samo na svojo lastno mezdo in ne uživajo nikakšnega kredita, udeleževati se s pomočjo in s posredovanjem združenja splošnega kredita, in s tem uporabljati kapital in podjetniški dobiček za njih same in si tako zagotoviti gospodarsko neodvisno stališče.

Na ta način je odstranjena vsaka nevarnost komunizma, kajti ta zmotni nauk, ki je za delavce tako laskav, ne najde nikakih primernih tal, kadar je načelo samopomoči dejansko ustvarjeno in oživo-

tvorjeno. In kadar ga zakonodaja in vlada čuvata in skrbno nadzorujeta, se bo delavstvo vidno dvignilo in okrepilo.

Poleg tega se bo s tem, kakor uči marsikatera skušnja, nudila delavcu najbolj gotova priložnost, da si svoje materialno stanje izboljša in pripomoglo se mu bo tudi k samostojnosti. Pri vsem tem se pa ostalih pridobitnih slojev ne bo oškodovalo, ali pa celo spravilo premožnejše imetnih razredov v negotovost.

14. in 17. maja 1873 sta izšla v zvezi s tem zakonom še dva pravilnika in izvršilna naredba.

Prav tako kakor nemški zadružni zakon določa tudi avstrijski zakon o pridobitnih in gospodarskih zadrug te zadruge kot »društva z neomejenim številom članstva, katerih namen je pospeševati pridobitnost ali gospodarstvo svojih članov s pomočjo vzajemnega izvrševanja trgovskih poslov ali s pomočjo podeljevanja posojil.«

Kakor že rečeno, je ta zakon neizpremenjen še vedno v veljavi v Sloveniji in Dalmaciji. Prav tako ga je tudi češkoslovaška republika prevzela v celoti. Zakon ima že mnogo pomanjkljivosti in zadnji čas bi že bil, da sprejme naša država nov enoten zadružni zakon. To bo tako zadružništvu kakor tudi vsemu pravnemu življenju pri nas samo v korist.

Istočasno se moramo pa spominjati še tudi 30letnice drugega zadružnega zakona, t. j. zakona o reviziji zadrug, ki je stopil v veljavo 10. junija 1903. Ta zakon predvideva obvezno revizijo zadrug s pomočjo revizijskih zvez, v katere se zadruge udružujejo prostovoljno, in ki vrše poleg te svoje naloge lahko tudi še druge, ali pa za revizijskim zvezam nepridružene zadruge, obvezno revizijo po sodiščih, ki so za zadruge pristojna. Ta zakon je mnogo pripomogel k razvoju, pred vsem pa k solidnosti zadrug, in je samo škoda, da imamo pri nas še nekatere pokrajine, kakor Hrvatsko, Slavonijo ter Vojvodino, kjer takega zakona še ni. Tam se pa zadruge prostovoljno združujejo in vrše revizijo.

Oba zadružna zakona sta v celotnem zakonodajnem delu zelo važna zakona in danes med temeljnimi zakoni vsake države, in zaradi tega ni odveč, če smo se jih ob obletnici spomnili. Cv. K.

SVETILNIČAR GUSTAV STRNIŠA

Skozi zrak sije migljajoča lučka. Prikaže se in spet izgine.

Morda sije luč iz majhne predmestne sobice, kjer čaka mladenka svojega ljubelega? Morda je postavila na okno lučko skrbna mati, da pokaže pot sinu pijancu ali hčeri izgubljenki?

Ne! Luč se premika.

Tedaj se v mrak opoteče človek. Približa se mi. Čakam.

Pred menoj se pojavi starec. Noge mu klecajo. Drobne oči mežikajo. Na rami nese drog. Vrhu droga miglja plamenček.

— Svetilničar?

— Da, samo svetilničar! Za nocoj je končana moja pot. Gostilna je moj zadnji smoter. Tu je poslednja plinska svetiljka.

— Vstopiva!

— Zakaž ne!

Že sva za mizo. Starec me gleda. Njegove oči so rdeče obrobljene, žalostne. Obraz je sama guba, ki prehaja v nešteto drobnih gubic. Mož pripoveduje:

— Hodil sem in romal. Nosil sem plamen v svojem srcu, ne samo na rami. Globoko v duši sem ga nosil. Pa kaj hočete? Siromašni svetilničar! Gledala me je in se prijazno smehljala. V njenih očeh je gorel ogenj, v mojem srcu je plamtel, pa se nista mogla spojiti v kres ljubezni.

Dolgo sem nosil ogenj v srcu. Leta so tekla, še je plamtel.

Pa sem jo srečal ponoči z drugim.

Tedaj sem nenadoma začutil, kako me je tisti plamen zapekel. Vzdihnil sem od bolečine.

Ona je pa bežala pred menoj.

In takrat sem tudi opazil, kako usoden je ogenj, ki ga nosim na svojem drogu, da je ta plamenček kriv vsega, da je ta plamenček uničil mojo srečo.

Vrgel sem drog na tla, ga steptal in zbežal domov.

Zjutraj sem se vrnil. Nisem se znal boriti z usodo.

Počasi odhaja po cesti. Skozi mrak miglja drobna lučka na njegovem drogu.

ZNAMKE PRIPOVEDUJEJO

ZNAMKA, KI POMENI NARODNO BLAGOSTANJE

Hladilni stroj, ki je upodobljen na tej znamki, je povzročil velikanski prevrat v mesni industriji in mesnem izvozu Argentine, ter spremenil zamrznjene kredite v zamrznjeno meso, ki ga je ves svet rad kupoval.

Milijoni glav klavne živine, ki so jo priredili v tej južnoameriški državi, se niso

mogli prodati v inozemstvo zaradi prevelikih izvoznih stroškov. Prevažanje živega goveda z ladjami v oddaljene dežele je bilo nerentabilno in argentinska živinoreja je začela propadati. Izvažanje mesa v Evropo in Severno Ameriko pa se spet ni obneslo, ker se je polovica mesa med vožnjo pokvarila. Niti najhitrejše ladje niso plule dovolj hitro, da bi s svežim tovorom ušle tropskemu podnebjju.

Tedaj je spravila industrija v promet prve primitivne hladilne stroje. Niso bili še tako učinkoviti kakor današnji, so pa le dobro služili svojemu namenu. Argentinci so jih pustili takoj instalirati v ladjah za prevažanje mesa. Poslej je prihajalo na inozemska tržišča nepokvarjeno zamrznjeno argentinsko meso in tudi primerne prodajne cene so Argentinci lahko vzdrževali, ker so meso lahko dolgo hranili v hladilnicah, tako da na trgih ni bilo nikoli preveč blaga, ki bi pritiskalo na cene. Po zaslugi hladilnih strojev se je argentinska mesna industrija razmahnila kakor še nikoli. Stroj je prinesel v državo blagostanje.

Znamka je bila izdana ob šestem mednarodnem hladilniškem kongresu, ki je lani zboroval v Argentini.

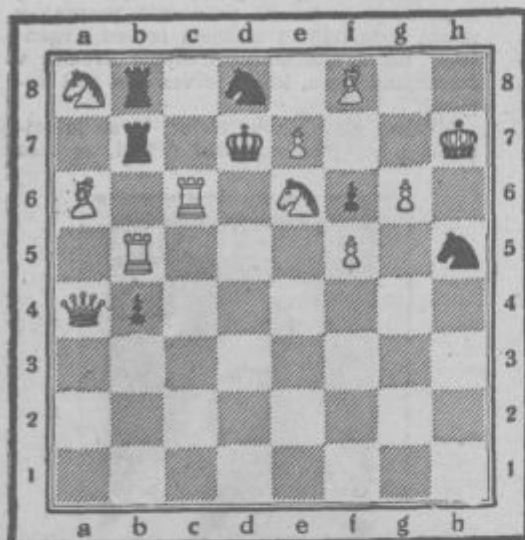
Popravi: V zadnjem zvezku na str. 677 je pomotoma izostalo pod lesorezom avtorjevo ime Edvard Munch.

PROBLEM 26

O. Stocchi

Prva nagrada »L' Italia Scacchistica«

Mat v dveh potezah.

Rešitev problema 25.

1. Le8-h5, Lh6:f4 (a), 2. Dbl-h1+!
T:D, 3. Lf3 mat. 1... Kd5-c6(b), 2. Dbl-b5+!
K:D, 3. Le8 mat, 1... Th3-e3, 2. Dbl-b5+,
Kd5-e4, 3. d4-d5 mat. Značilno delo za mladega nemškega problematika, ki je umrl letos 7. marca. Lahka, jasna konstrukcija in lepa, kombinacij polna igra.

ZA MISLEČE GLAVE

15

I-a!

(PONATIS ZABRANJEN)

Veliki paša Talad beg je lepega dne opazil, da mu je izginil dragocen prstan. Svojih služabnikov, ki so služili v hiši pošteno že dolga leta, ne bi rad sumnilil, vendar so vse okoliščine kazale, da je moral biti tat nekdo, ki se je v hiši popolnoma dobro spoznal. Da pa ne bi delal krivice samo enemu ali drugemu, je dal kar vse poklicati predse in jih je tako-le nagovoril:

»Nocojšnjo noč mi je bil ukraden prstan, ki ga vsi poznate. Le nekdo izmed vas more biti tat. Zato sem se namenil povprašati preročišče in preročišče bo v tem primeru — osel! Naj stopi vsakdo zaporedoma semkaj in stisne osla za rep. Kdor je tat, ga bo osel izdal z glasnim i—a.«

Vsi služabniki zapovrstjo so opravili proceduro, ahi osel je trdovratno molčal. Morda se je zmotil paša ali pa preročišče. Gospodar je pa vzlic temu spoznal tatu. Napravil je namreč nekaj, kar je moralo zanesljivo izdati tatu.

16

Prepričevalen dokaz

(PONATIS ZABRANJEN)

Lije kakor iz škafa. V mesnici se gneta še nekaj ljudi, ki bi radi nakupili vse, kar potrebujejo za naslednji dan, preden se lokal zapre.

Vsem se muvil, pa zarantači neki gospod nad tovarišem, ki se rine naprej:

»Jaz stojim že pol ure tu, vi ste pa komaj prišli, kaj silite naprej!«

»Nič ne silim. Ali vse, kar je prav. Jaz čakam že celo večnost, vsekako pa delj kakor vi!«

»Nesramnost,« vzkipi prvi in že je videti, kakor da bosta zdaj pa zdaj planila z mokrimi dežniki drug na drugega, ko stopi med nju pomočnik izza pulta z diplomatičnim predlogom:

»Kaj bi se prepirali, ko se pa lahko vsak čas dožene, kdo je delj časa v mesnici. Ostanita vsak na svojem mestu, druga gospoda naj pa, prosim, za trenutek odstopi!«

Po kratkem ogledu dejanskega stanja je pomočnik izrekel svojo sodbo, ki so ji soglasno pritrdili vsi kupovalci. Tudi razborita petelina sta takoj umolknila in pustila, da ju je pomočnik postregel v pravičnem vrstnem redu.

Kakšen je bil prepričevalni dokaz diplomatičnega mesarskega pomočnika?

Rešitev k št. 14.

(Sladkosnedež)

Študent je samo malce goljufal. Vino v steklenici z dvema zvezdama, ki je že stalo na mizi, je moralo biti nekoliko toplejše od onega s tremi zvezdami, ki je bilo takrat še v hladilniku. Ne po okusu, ampak po toplotni raziki je lahko povedal, katero vino so mu vsakokrat ponudili.

FOTOMATER

Pravkar je izšla 6. števec zagrebške FOTO REVIJE, mesečnika za vse panoge fotografije. Tudi ta (junjska) številka je zelo poučna ter vsebuje vrsto zanimivih člankov: Moderno ali umjereno kopiranje negativna s jakim kontrastima, Mali astronomski dalekozor kao traziilo, Iz zračnih visina, Pri lutkah, Snimanje portreta kod umjetne rasvjete, Senka kao motiv, Izložba Fotokluba Zagreb, O materialu osjetljivom za svijetlo itd. Poleg tega vsebuje lepo številico umetniških slik. Polletna naročnina znaša 25 Din. Foto Revija se naroča pri upravi: Zagreb, Dalmatinska ulica 6.

